

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
PEDAGOGICKÁ FAKULTA
Ústav speciálněpedagogických studií

Bakalářská práce
Nikola Beranová

INTERKULTURNÍ KOMUNIKACE JEDINCŮ SE SLUCHOVÝM POSTIŽENÍM
V RODINNÉM PROSTŘEDÍ

Olomouc 2015

Vedoucí práce: doc. PhDr. Eva Suralová, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 15.4.2015

podpis

Poděkování

Děkuji doc. PhDr. Evě Suralové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské práce a za poskytování cenných rad. Poděkování patří také respondentům za jejich ochotu se rozhovorům podrobit.

Obsah

ÚVOD.....	6
TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Rodina.....	8
1.1 Specifika neslyšící rodiny se slyšícím dítětem	8
1.1.1 Bilingvismus slyšících dětí neslyšících rodičů.....	9
2 Komunikace	11
2.1 Dělení komunikace	11
2.2 Základní komunikační techniky osob se sluchovým postižením.....	12
2.2.1 Znakový jazyk	12
2.2.2 Znakovaná čeština	14
2.2.3 Odezírání	14
2.2.4 Prstová abeceda	16
2.2.5 Mluvený jazyk.....	16
2.3 Volba komunikačního prostředku v interkulturní rodině.....	18
3 Vymezení pojmů Neslyšící a CODA.....	20
3.1 Pojmy Neslyšící a neslyšící.....	20
3.2 Pojmy CODA a KODA.....	21
3.2.1 CODA.....	21
3.2.2 CODA v České Republice.....	22
3.2.3 KODA	22
PRAKTICKÁ ČÁST	23
4 Cíl praktické části, charakteristika respondentů a způsob sběru dat	23
4.1 Vymezení cíle	23
4.2 Charakteristika respondentů.....	23
4.3 Způsob sběru dat	23
5 Interpretace zjištěných informací	25
6 Diskuze k praktické části	50
ZÁVĚR.....	53
POUŽITÁ LITERATURA	55

ÚVOD

Komunikace je součástí našeho každodenního života, někteří lidé však mohou mít v této každodenní záležitosti obtíže. Konkrétně například osoby se sluchovým postižením, pro něž může být jejich postižení významnou bariérou. Během své praxe v Oblastní unii neslyšících jsem se setkala s osobami se sluchovým postižením, které mají slyšící dítě nebo slyšící děti. Velice mne zajímalo, jak probíhá jejich vzájemná komunikace, jakou formou rodiče se sluchovým postižením se svými slyšícími potomky konverzují. Překvapivé pro mne bylo zjištění, že slyšící děti rodičů se sluchovým postižením, se kterými jsem na praxi přišla do kontaktu, většinou neovládají znakový jazyk. Právě tyto důvody mne vedly k tomu, že jsem si zvolila téma bakalářské práce, které se zabývá komunikací jedinců se sluchovým postižením se slyšícími rodinnými příslušníky.

Cílem bakalářské práce je zjistit, jakým způsobem komunikují osoby se sluchovým postižením se svými slyšícími dětmi, ale i ostatními slyšícími osobami se kterými v průběhu života přicházejí do styku a řeší s nimi nejrůznější otázky týkající se rodinného života. Dále, zda slyšící děti svým rodičům se sluchovým postižením tlumočí a zda vůbec ovládají a používají znakový jazyk.

Celá práce se skládá ze dvou částí. První část je teoretická a je rozdělena do tří kapitol, přičemž první kapitola objasňuje pojem rodina, její význam a funkce. Tato kapitola má podkapitolu, která je zaměřena na specifika v rodinách rodičů se sluchovým postižením, kteří mají slyšící potomky. Podkapitola blíže popisuje také bilingvismus u dětí, které jsou vychovávány v interkulturní rodině svými rodiči se sluchovým postižením. Druhá kapitola teoretické části bakalářské práce pojednává obecně o komunikaci, vymezuje tento pojem a zahrnuje tři podkapitoly. V první podkapitole je uvedeno základní dělení komunikace. Druhá podkapitola je zaměřena na některé základní komunikační techniky, které jsou využívány osobami se sluchovým postižením. V této podkapitole je věnována pozornost znakovému jazyku, znakovému českému jazyku, odezírání, prstové abecedě a mluvenému jazyku. Třetí podkapitola se zabývá tím, jaký komunikační prostředek volí osoby se sluchovým postižením při komunikaci se svým slyšícím dítětem. Poslední kapitola teoretické části je složena ze dvou podkapitol a je zaměřena na objasnění pojmů Neslyšící a CODA. Následující text bakalářské práce vysvětluje rozdíly mezi slovy neslyšící s velkým „N“ a neslyšící s malým „n“ a věnuje se termínu CODA, z pohledu republikového i celosvětového. V závěru poslední kapitoly je vymezen termín KODA.

Druhá část bakalářské práce je praktická. V této části jsou celkem tři kapitoly. Kapitola číslo čtyři vymezuje cíl praktické části. Dále je zaměřena na charakteristiku respondentů, kde je popsáno, které osoby byly pro výzkumnou část osloveny a z jakého důvodu se staly vhodnými respondenty. V poslední části této kapitoly je popsáno, jakým způsobem byla sbírána data pro praktickou část a je zde také vymezen pojem rozhovor. Kapitola číslo pět interpretuje zjištěné údaje, které z rozhovorů s respondenty vyplynuly. Je zde každá otázka detailně rozebrána, je uvedeno proč byla otázka zařazena, následně jsou přepsány odpovědi jednotlivých respondentů, které jsou i graficky znázorněny. Dále jsou zde uvedena očekávání autorky práce a souhrn odpovědí respondentů. Poslední kapitola s názvem Diskuze k praktické části shrnuje a celkově hodnotí výsledky zjištěné výzkumným šetřením.

V celé práci autorka označuje všechny osoby se sluchovým postižením i termínem „**neslyšící**“, přičemž tento pojem je užíván bez ohledu na stupeň sluchové ztráty.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Rodina

Rodina je základní jednotkou státu a má funkci biologicko reprodukční, emocionální, výchovnou a ekonomickou. Rodina je pro dítě primárním sociálním prostředím, se kterým přijde po narození do kontaktu a které ho významně ovlivňuje a poskytuje dítěti podněty pro jeho všestranný rozvoj. Rodina vytváří dítěti citové zázemí, prostředí důvěry a jistoty a také pocity bezpečí a lásky. V rodině dochází k socializaci dítěte, dítě se učí komunikovat a žít s ostatními lidmi, od svých rodičů přejímá vzorce chování a návyky. Rodina se dělí na nukleární, kam se řadí nejbližší příbuzní, tedy rodiče a děti, a na rodinu širší, kam patří další příbuzenstvo, které svým způsobem rodinu nukleární ovlivňuje.¹

Dle zákona č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, mají rodiče vzhledem ke své rodičovské roli několik práv a povinností, které spočívají v péči o zdraví dítěte, v péči o citový, rozumový, tělesný a mravní vývoj dítěte. Rodiče jsou povinni dítě chránit, vychovávat ho a zajistit mu vzdělání, dále jsou povinni udržovat s dítětem osobní styk. Rodiče mají právo na určení místa bydliště a mají povinnost spravovat jmění dítěte. Všechny tyto práva a povinnosti vznikají narozením dítěte a zanikají dosažením osmnácti let věku dítěte.²

1.1 Specifika neslyšící rodiny se slyšícím dítětem

Narození dítěte je pro každou rodinu velkou událostí, která s sebou přináší spoustu nového. Mnohdy si neslyšící rodiče ještě před narozením dítěte položí otázku, zda by preferovali dítě slyšící, anebo neslyšící. Dnes již mají neslyšící rodiče možnost využít genetického vyšetření, které případnou vadu sluchového ústrojí odhalí, takže neslyšící pár se dozví ještě před narozením dítěte, zda bude jejich potomek zdravý, či existuje nějaké procento případného sluchového postižení dítěte. V případech, kdy neslyšící rodiče preferují narození slyšícího potomka, může být důvodem vlastní zkušenost rodičů s životními nesnázemi, které jim právě jejich sluchové postižení přineslo. Někteří neslyšící naopak preferují dítě se sluchovým postižením hlavně z důvodu vzájemného porozumění si, absence možné komunikační bariéry, sounáležitosti ke stejné kultuře a menšímu riziku odloučení se

---

¹ MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005.

² Zákon č. 89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, část druhá Rodinné právo, §858 Rodičovská odpovědnost.

v dospělém věku dítěte. Většině neslyšících rodičů se však rodí slyšící děti, Redlich ve své publikaci uvádí, že je tato skutečnost potvrzená u 90-95% případů.³

Dříve, byly některé, dnes již dospělé, neslyšící osoby od svých rodičů na dlouhou dobu (i několik měsíců souvisle) odlučovány, hlavně z důvodu docházky do vzdělávacích zařízení pro sluchově postižené, kterých nebylo v České republice mnoho a tak byly nuceny pobývat v internátech těchto škol a s rodiči neměly možnost se stýkat příliš často. Právě toto odloučení neslyšících dětí od svých rodičů mohlo negativně ovlivnit možnost přejímání vzorců rodičovského chování a jednání.⁴ Matějček uvádí, že lidé, kteří nemají ze svého dětství žádnou zkušenost s rodiči, mohou být v určitém ohrožení, že by se jejich vlastní rodičovské postoje mohly vyvíjet chudě a nedokonale.⁵

Slyšící rodiče nastávajících neslyšících rodičů by se mohli obávat toho, že jejich potomci nebudou schopni plnohodnotné výchovy svých slyšících dětí a tak mohou mít tendenci se svého vnoučete ujmout. Tyto tendence se projevují vměšováním se do výchovy ze strany prarodičů a přejímání rodičovské úlohy za své neslyšící děti. Redlich ve své publikaci uvádí postoj Procházkové, která konstatuje, že by k takovému přejímání rodičovských úloh ze strany prarodičů docházet nemělo a pokud novopečení neslyšící rodiče cítí nějakou nejistotu ze své rodičovské role, měli by být povzbuzeni a podpořeni svými slyšícími rodiči. V Redlichově publikaci je uvedeno vyjádření Strnadové k této problematice tak, že pokud nebude slyšící dítě vyrůstat se svými neslyšícími rodiči, dojde k narušení přirozeného prostředí, ve kterém by si dítě přirozeně osvojovalo znakový jazyk.⁶

1.1.1 Bilingvismus slyšících dětí neslyšících rodičů

Slyšící děti neslyšících rodičů si v mnoha případech v průběhu svého vývoje osvojují dva jazyky současně, tedy nejen český jazyk, ale i český znakový jazyk. Tento jev je nazýván bilingvismem. Jabůrek ve své publikaci uvádí, že za bilingválního, lze považovat toho, kdo ovládá minimálně dva jazyky na úrovni rodilého mluvčího.⁷ V takovýchto rodinách se bilingvismus u dítěte rozvíjí buď sekvenčně (postupně), nebo simultánně (současně). Na rozvoji bilingvismu u dítěte a jazykovém prostředí v rodině se značnou mírou podílí slyšící prarodiče dítěte a starší sourozenci dítěte, kteří napomáhají při rozvoji mluveného jazyka.⁸

---

³ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁵ MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2013.

⁶ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁷ JABŮREK, J. *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. 1.vyd. Praha: Septima, 1998.

⁸ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

Vlivem dvojjazyčnosti se dostávají slyšící děti neslyšících rodičů do role zprostředkovatelů komunikace mezi svými neslyšícími rodiči a slyšícím okolím. Nezřídka se stává, že děti bývají vtaženy do problémů svých rodičů a právě díky tlumočení se podílejí i na řešení problémů, to často vede k rychlejšímu dozrávání do dospělosti a děti tak přicházejí o své bezstarostné dětství.⁹

---

⁹ HRONOVÁ, A. Neslyšící rodina. In: HUDÁKOVÁ, A. *Ve světě sluchového postižení*. 1.vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených- Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005.

2 Komunikace

Komunikací mezi dvěma osobami se rozumí vzájemné dorozumívání a sdělování informací. Mezilidská komunikace má dvě složky, složka expresivní slouží ke sdělování informace a složka receptivní zajišťuje její přijímání.¹⁰ Bakalářská práce je zaměřena na komunikaci v interkulturních rodinách, jenž využívají převážně interkulturní komunikaci.

Interkulturní komunikací se chápe komunikace mezi osobami, které sdílejí odlišnou kulturu a jazyk, v tomto případě tedy mezi slyšícími osobami a Neslyšícími. Komunikaci je možné dále dělit.

2.1 Dělení komunikace

Komunikace se dělí na nepřímou a přímou.¹¹

- Nepřímá komunikace je určena více osobám současně, příkladem je televizní či rozhlasové vysílání a tisk.
- Přímá komunikace je již směřována konkrétnímu příjemci, pokud je tento příjemce aktivní, mohou se role účastníků komunikace vyměnit, kdy se z posluchače stane mluvčí a naopak. Mezilidská komunikace zahrnuje verbální a neverbální komunikaci.
- Verbální komunikace, tedy lidská řeč, se uskutečňuje pomocí jakési soustavy dohodnutých symbolů a je příznačným a specifickým výsledkem společenství lidí. Nejhojnější jsou však symboly zvukové. Složením hlásek vznikají slova a složením slov zase věty. Lidská mluva se může lišit mnoha jazyky. Zvuková podoba řeči se dá zaznamenávat také pomocí písma. Aby tedy bylo možné sdělení dešifrovat, je nutná znalost nejen písma, ale i jazyka.¹²

Strnadová ve své publikaci uvádí: „*Za verbální způsob sdělování lze považovat i znakový jazyk. Různými kombinacemi poloh prstů, orientací ruky a pohybem vznikají vizuálně pohybové znaky, které jsou též symboly. Znaky lze přirovnat ke slovům v mluvené řeči. Jednotlivé znaky jsou řazeny podle určitých pravidel do celků tak, jako slova do vět. Tato pravidla však nejsou odvozena ze žádného mluveného jazyka a také mluvnické prostředky znakového jazyka jsou jiného charakteru. Proto byl donedávna rozšířen názor, že znakový*

---

¹⁰ STRNADOVÁ, V. *Komunikace neslyšících – Odezírání*. 1.vyd. Liberec: Ediční středisko Vysokoškolského podniku s.r.o. v Liberci, 1996.

¹¹ STRNADOVÁ, V. *Komunikace neslyšících – Odezírání*. 1.vyd. Liberec: Ediční středisko Vysokoškolského podniku s.r.o. v Liberci, 1996.

¹² STRNADOVÁ, V. *Komunikace neslyšících – Odezírání*. 1.vyd. Liberec: Ediční středisko Vysokoškolského podniku s.r.o. v Liberci, 1996.

*jazyk je agramatický. Toto tvrzení však neodpovídá skutečnosti. Výzkum znakového jazyka prokázal, že stejně jako u zvukového jazyka jsou i zde dána gramatická pravidla určující vzájemné vztahy symbolů ve větách a mohou jejich význam i modifikovat.*¹³

- Neverbální komunikací (též nonverbální) se rozumí dorozumívání prostřednictvím mimoslovních prostředků. Neverbální složka je vývojově starší a také dominantnější, než složka verbální. Nonverbálními projevy mluvčí sděluje svoje nálady, pocity a postoje. Emoce se projevují nejen na tváři mluvčího, ale i v tempu jeho mluvy a v rytmu pohybů rukou i těla. Složky verbální a neverbální se vzájemně doplňují i přesto, že prostředky a obsah sdělování se liší. Mluvčí může lehce sdělované informace kontrolovat, ale přirozené nonverbální projevy zcela potlačit nemůže. A proto, není-li nonverbální složka v souladu s obsahem sdělovaného, pak není pro posluchače sdělení věrohodné. Neslyšící osoby nemohou kvůli svému postižení sluchového ústrojí slyšet ironii nebo jiné vokálně neverbální projevy v komunikaci, proto má pro ně sledování neverbálních prvků komunikace mnohem větší význam, než pro osoby slyšící. U neslyšících osob přejímají funkci intonace gesta a mimika, které patří mezi neverbální projevy a doplňují verbální složku (znakový jazyk).¹⁴

Strnadová uvádí, že Mareš a Křivohlavý řadí pod neverbální komunikaci: fyzické postoje, pohyby, gesta, dotyky, výraz obličeje, pohledy, komunikační vzdálenost, úpravu zevnějšku a prostředí. Některé neverbální projevy jsou neslyšícími osobami často využívány odlišným způsobem, například oční kontakt při komunikaci, četnost a délka pohledů, komunikační vzdálenost, živost pohybů a mimiky, míra dotýkání se druhých lidí, společenská pravidla. Tyto odlišnosti jsou určeny jinou úrovní ve vnímání, rozdílnými životními podmínkami a hlavně také využíváním zraku a hmatu, jakožto hlavních kompenzačních mechanismů.¹⁵ Neslyšící osoby při komunikaci využívají následující komunikační techniky.

2.2 Základní komunikační techniky osob se sluchovým postižením

2.2.1 Znakový jazyk

Dle §4 zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je znakový jazyk definován takto: „*Český znakový jazyk je přirozený a*

---

¹³ STRNADOVÁ, V. *Komunikace neslyšících – Odezírání*. 1.vyd. Liberec: Ediční středisko Vysokoškolského podniku s.r.o. v Liberci, 1996, s. 17.

¹⁴ STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. 1.vyd. Praha: Hewer, 2008.

¹⁵ STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. 1.vyd. Praha: Hewer, 2008.

*plnohodnotný komunikační systém tvořený specifickými vizuálně- pohybovými prostředky, tj. tvary rukou, jejich postavením a pohyby, mimikou, pozicemi hlavy a horní části trupu. Český znakový jazyk má základní atributy jazyka, tj. znakovost, systémovost, dvojí členění, produktivnost, svébytnost a historický rozměr, a je ustálen po stránce lexikální i gramatické.*¹⁶

Český znakový jazyk je přirozený jazyk a není závislý na českém jazyce, má totiž svou slovní zásobu i gramatiku. Český znakový jazyk je založen na vizuálně- motorické komunikaci, která k přenosu informací využívá specifické symboly a znaky.¹⁷

Znakový jazyk se vyznačuje třemi složkami:¹⁸

- Verbálně ne vokální - tato složka zahrnuje pohyby a pozice rukou, pohyby obličeje a případně i těla.
- Neverbálně ne vokální - představuje gesta a mimiku, kterými lze vyjádřit například radost, strach, překvapení apod.
- Neverbálně vokální- touto složkou se rozumí mluvené komponenty, které doprovází znakování , jako například hlasitý povzdech nebo smích.

Langer a Souralová uvádějí, že jednotlivé znaky českého znakového jazyka mají dvě složky, manuální a nemanuální. Manuální složka obsahuje umístění znaku v prostoru, tvar ruky, orientaci dlaně a prstů, prováděný pohyb ruky v prostoru. Nemanuální složka zahrnuje pohled, výraz v obličeji, pohyby hlavy a trupu a orální prvky. Obě tyto složky tvoří základ pro sdělovací kód znakového jazyka¹⁹

Ve znakovém jazyce lze pozorovat rozdíly v územním nářečí, jinak bude znakovat osoba se sluchovým postižením z Prahy a jinak neslyšící z Olomouce, je to dáno tím, že význam znaků je dohodnutý určitou skupinou lidí. Nuance ve znakovém jazyce lze pozorovat také mezi mladými a starými, ženami a muži, také mezi pre lingválně a post lingválně ohluchlými osobami.²⁰

---

¹⁶ Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, §4 Český znakový jazyk, odstavec (2).

¹⁷ LANGER, J., SOURALOVÁ, E., *Surdopedie- Andragogika*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.

¹⁸ LANGER, J., SOURALOVÁ, E., *Surdopedie- Andragogika*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.

¹⁹ RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

²⁰ OKROUHLÍKOVÁ, L., SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P. *Rysy přirozených jazyků- Český znakový jazyk jako přirozený jazyk Lexikografie- Slovníky českého znakového jazyka*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

Uživateli znakového jazyka nejsou pouze osoby neslyšící, jsou to v první řadě slyšící děti neslyšících rodičů, dále také lidé, kteří přichází s neslyšícími osobami do kontaktu a mohou se znakový jazyk naučit právě při časté komunikaci s neslyšící osobou, např. sourozenci, přátelé a spolupracovníci. Kurzy znakového jazyka navštěvují nejčastěji rodiče neslyšících dětí, učitelé a lidé, kteří s neslyšícími lidmi přichází do styku při výkonu svého zaměstnání. Zájem o znakový jazyk se rozšiřuje i mezi populací slyšících lidí, kteří chtějí znakový jazyk poznat a naučit se jej, aby byli schopni se domluvit s neslyšícími spoluobčany. Ve znakovém jazyce si lze kromě povídání také zpívat, modlit se, flirtovat, přednášet poezii a vyučovat různá vědecká odvětví.²¹

2.2.2 Znakovaná čeština

Znakovaný český jazyk je uměle vytvořeným systémem, který byl sestaven slyšícími lidmi a slouží jim ke komunikaci s neslyšícími osobami. Tato forma komunikace se řadí do skupiny manuálně kódovaných mluvených jazyků, kdy každý znak představuje určité slovo. Znakovaná čeština je snadnější pro slyšící osoby, protože se nemusí učit nový gramatický systém znakového jazyka, ale na dosavadní znalost gramatiky českého jazyka napasují pouze znaky vypůjčené z českého znakového jazyka.²² Pro neslyšící osoby tato forma komunikace však není ideální, protože znakovaná čeština využívá jinou gramatickou strukturu, než český znakový jazyk, avšak pro komunikaci neslyšících osob se slyšícími se zdá tato komunikační forma ideální. Znakování je doprovázeno mluveným jazykem, buď s hlasem, nebo bez něj a tím významně usnadňuje neslyšícím osobám odezírání.²³

2.2.3 Odezírání

Janotová definuje odezírání jako dovednost jedince vnímat zrakem mluvenou řeč a podle pohybů úst, výrazu očí, mimiky v obličeji a gestikulace pochopit sdělované informace.²⁴

Dle Puldy je odezírání charakterizováno jako schopnost porozumět hlasitému řečovému projevu globálním vnímáním pohybů mluvidel, výrazu v obličeji, gestikulace a případně i dalších pohybů, které by souvisely s obsahem sdělení.²⁵

---

²¹ STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

²² STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

²³ LANGER, J., SOURALOVÁ, E. *Surdopedie- Andragogika*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006.

²⁴ JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. 1.vyd. Praha: Septima, 1999.

Odezírání je nejčastější formou komunikace neslyšících osob se slyšící společností. Uskutečňuje se prostřednictvím kinémů, tedy pohybů mluvidel. Není to však tak snadné, protože počet kinémů neodpovídá počtu fonémů v českém jazyce, jeden kiném může být společný pro několik fonémů (např. písmena f+v, b+p+m) a některé kinémy fonémů zrakem zachytit nelze (např. písmena k, g, h, ch).²⁶

Nácvik odezírání Janotová dělí do několika fází:²⁷

- Primární fáze, při ní je vytvářeno spojení mezi pojmem a faciálním obrazem zřetelným na artikulačních orgánech určité osoby.
- Lexikální fáze, dochází v ní k asociacím mezi konkrétním objektem a faciálním zobrazováním slova, které je podporováno proprioreceptivním vnímáním artikulovaných hlásek.
- Integrální fáze, je výslednou formou, v níž dochází ke komplexnímu vnímání projevu mluvčí osoby a chápání obsahu mluveného, kdy je osoba schopna si doplňovat to, co se jí nepodařilo odezřít.

Pro to, aby odezírání bylo dobré, je třeba, aby byly splněny určité podmínky. Tyto se dělí na vnitřní a vnější. Mezi **vnější podmínky** důležité pro odezírání patří správné osvětlení, je důležité, aby bylo dobře vidět na obličej a ústa mluvčí osoby. Není vhodné, aby měl hovořící světlo za zády, potom lze vidět pouze siluetu mluvčího a ne jeho ústa. Další důležitou podmínkou je vhodná volba vzdálenosti a pozice. Pokud je vzdálenost mezi komunikujícími příliš velká, odezírání je obtížné, protože pohyby rtů jsou pro odezírajícího špatně zřetelné. Naopak je-li vzdálenost příliš malá, odezírající osoba nemůže dobře zaostřit zrak na mluvidla mluvčí osoby. Ideální pozice pro odezírání mezi komunikujícími je tváří v tvář, takže obličej by měly být naproti sobě a měly by být ve stejné výškové úrovni. Významná je také artikulace, měla by být přiměřená, tempo mluvy by mělo být volnější, ale přirozené a měly by být zachovány kratičké pauzy tam, kde se v psané podobě píše čárka nebo tečka. Než mluvčí začne na neslyšící osobu mluvit, je nutné, aby ji upozornil a odezírající tak mohl včas navázat oční kontakt. Odezírání je pro odezírajícího nesnadné, pokud komunikuje s více než jednou osobou současně.²⁸

---

²⁵ PULDA, M. *Surdopedie*. 1.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992.

²⁶ LANGER, J., SOURALOVÁ, E. Speciální pedagogika osob s postižením sluchu. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

²⁷ JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. 1.vyd. Praha: Septima, 1999.

²⁸ STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

Vnitřní podmínky úspěšného odezírání jsou u každého individuální. Kvalita odezírání závisí na vrozených vlohách každého člověka a také na dosavadních zkušenostech s odezíráním. Mezi vnitřní faktory ovlivňující odezírání patří také úroveň mentálních a zrakových funkcí, sluchová ztráta neslyšícího odezírajícího a slovní zásoba. Význam při odezírání hraje také pozornost, postřeh nebo naopak únava či stres odezírající osoby.²⁹

2.2.4 Prstová abeceda

V §6 zákona č. 423/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob je uvedeno, že prstová abeceda (také daktylní abeceda, daktyl) používá ustálená postavení prstů a dlaní jedné ruky nebo obou rukou k vyobrazení jednotlivých písmen české abecedy. Pomocí daktylní abecedy se vyjadřují jména a příjmení, odborné termíny, cizí slova a jiné.³⁰ Prstová abeceda se řadí do skupiny vizuálně motorických komunikačních systémů využívajících různé polohy a postavení prstů, které vyjadřují písmena. Prstová abeceda může být jednoruční, dvouruční a prstová abeceda do dlaně. **Jednoruční prstová abeceda** (viz. příloha č. 1) je tvořena pomocí prstů jedné ruky, nejčastěji se používá jako podpůrná metoda při výuce čtení sluchově postižených. **Dvouruční prstová abeceda** (viz. příloha č. 2) využívá polohy a postavení prstů obou rukou a slouží především dospělým neslyšícím osobám k pojmenování slov, pro které neexistuje znak. Nevýhodou dvouruční prstové abecedy je, že blokuje obě ruce a je pomalejší, než jednoruční. Díky tomu, že jednotlivé daktylní znaky jsou vizuálně podobné písmenům české abecedy, slouží tato forma ke komunikaci se slyšícími. **Prstová abeceda do dlaně** slouží ke komunikaci osobám hluchoslepým, jednotlivé znaky jsou vytlačovány do dlaně hluchoslepému. V porovnání se znakovým jazykem je nevýhodou prstové abecedy pomalost, ale i přesto je prstová abeceda důležitou složkou komunikace při výuce a vzdělávání neslyšících.³¹

2.2.5 Mluvený jazyk

Mluvený jazyk patří k hlavnímu prostředku sloužícímu k získávání informací, a to v podobě grafické či mluvené. Nezbytným předpokladem, aby neslyšící porozuměl obsahu mluveného, jsou mentální předpoklady a dostatečná jazyková kompetence, kterou neslyšící

---

²⁹ STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

³⁰Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, §6 Komunikační systémy vycházející z českého jazyka, odstavec (3).

³¹ LANGER, J., SOURALOVÁ, E. Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

osoby získávají interakci s prostředím. Používání českého jazyka pro komunikaci neslyšících osob je velmi znesnadňováno právě nefunkční akustickou zpětnou vazbou.³²

Mnoho lidí si myslí, že neslyšící osoby umí dobře číst a psát a že tedy bude snadné s nimi komunikovat prostřednictvím psané formy, avšak není to pravda, protože psaná forma pouze graficky znázorňuje právě mluvený jazyk. Na rozdíl od zvukové formy mluveného jazyka je písmo viditelné a tedy přístupné smyslům neslyšících osob.³³

Neslyšící osoby se při čtení setkávají s mnoha problémy, Strnadová ve své publikaci některé z nich uvádí:³⁴

- Malá slovní zásoba je problémem téměř u všech neslyšících, ale každý ji může mít obsahově jinou. Jeden neslyšící zná určitá slova, která nezná druhý.
- Význam nového slova v mluveném jazyce si neztotožní s pojmem, který už zná ve znakovém jazyce. Např: neslyšící žena, která běžně používá cedník, neví, jak se ta věc jmenuje a když se se slovem cedník setká, tak neví, co to slovo znamená.
- Nezná pojem, který slovo představuje. Jedná se o zvukové jevy, které nelze vysvětlit ve znakovém jazyce. Příkladem je slovní spojení žába kváká, stromy šumí, voda bublá apod.
- Nezná morfologii slov. Pokud se změní u některého již známého slova koncovka, anebo pokud se změní kmenová hláska slova, tak jej dotyčný už nepozná. Například jede- jet.
- Význam nového slova zamění se slovem jiným, které už zná a které je hláskově podobné. Příkladem je hrát X hrát.
- Nezná některá synonyma. Určitý pojem zná pouze jedním slovem. Například pracovat – dřít.
- Nezná některá homonyma. Pro určité slovo zná jen jeden význam. Například kohoutek - zvíře X vodovodní X dětský účes.
- Různá slova, která se náhodně podobají, může významově zaměnit, například mezi X na mezi.
- Nerozpozná odlišnost významu při změně délky samohlásky. Příklady péče X peče, páni X paní.

---

³²LANGER, J., SOURALOVÁ, E. Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

³³STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

³⁴STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

- Nezná hovorové české výrazy. Např. „Střelil kolo za pět kil.“ Neví, že slovo střelit v této větě znamená prodat a slovo kilo znamená sto.
- Nezná rčení. Nezná pravý význam, například: Hřát hada na prsou. Dívka celá rozkvetla, apod.

Neslyšící osoby se dostávají do uzavřeného bludného kruhu, protože hluchota prvně způsobuje nemožnost slyšet mluvenou řeč a poznat tak přirozeně mluvený jazyk a jeho strukturu a právě to, že neslyšící nezná mluvený jazyk, sekundárně znesnadňuje neslyšícímu porozumět psanému textu.³⁵

Srozumitelný mluvní projev neslyšících osob je předmětem logopedické péče. U neslyšících osob je artikulace velmi nápadná a někdy špatně srozumitelná, hlas je příliš vysoký nebo naopak hluboký, může být také nosový nebo chraptivý, to vše může být dáno nesprávným dýcháním nebo fonováním. U neslyšících osob se v mluveném projevu setkáváme s určitou monotónností, protože neslyšící osoba nevyužívá modulační faktory řeči. Zvuková stránka řeči sluchově postižených má vliv na utváření sociálních vztahů, je-li mluvený projev neslyšících špatně srozumitelný, je i začlenění do společnosti slyšících komplikovanější. Pro neslyšící osoby je forma komunikace pomocí mluveného jazyka velmi obtížná, protože neslyší při mluvení svůj hlas a neslyší ani druhou osobu, která odpovídá, jsou tedy odkázáni pouze na viditelné pohyby mluvidel, díky tomuto dochází k nepřesnostem v pochopení sdělovaného obsahu.³⁶

2.3 Volba komunikačního prostředku v interkulturní rodině

Je velice důležité, aby se slyšící děti neslyšících rodičů pravidelně setkávali se znakovým i mluveným jazykem, právě v kritickém období do šesti let věku dítěte, kdy má nejlepší předpoklady jazyku se naučit. Je důležité si uvědomit, že znakový jazyk je v mluvčí společnosti v menšinovém postavení, pro dítě je tedy obtížnější si znakový jazyk osvojit, proto by měli rodiče při komunikaci s dítětem znakový jazyk používat. Osvojení si znakového jazyka je pro dítě důležitým předpokladem, aby si s rodiči udrželo nejen v dětství, ale i po zbytek života úzký vztah.³⁷

---

³⁵ STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998.

³⁶ LANGER, J., SOURALOVÁ, E. Speciální pedagogika osob se sluchovým postižením. In: RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005.

³⁷ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hwer, 2008.

V případě, že se sluchově postiženým rodičům narodí slyšící dítě, mají možnost volit z několika komunikačních prostředků, kterými se budou s dítětem dorozumívat.

Redlich rozlišuje tři způsoby komunikace- mluvení, znakování, smíšené mluvení a znakování.³⁸

Mluvený jazyk jako primární formu komunikace se svým slyšícím dítětem preferují neslyšící rodiče z více důvodů, jednak z obavy, že by se dítě nenaučilo mluvit, případně považují tuto formu komunikace pro dítě za přirozenější, také může pramenit z jejich komunikační zvyklosti plynoucí ze vztahu s vlastními rodiči, prarodiči, učiteli apod. U tohoto způsobu komunikace by mohlo dítě přebírat nesprávné řečové vzory rodičů. Volbou **znakového jazyka**, jakožto hlavního komunikačního prostředku, si zajistí neslyšící rodiče plnohodnotnou komunikaci se svým dítětem bez zjevných překážek. Dítě je schopno vytvářet a osvojit si první znaky českého znakového jazyka již ve věku sedmi měsíců, i přes to, že jsou zpočátku znaky prováděny nepřesně, rodiče dítěte rozeznají jeho záměr a porozumí sdělovaným potřebám dítěte. Slyšící děti neslyšících rodičů si osvojí tento jazyk stejným způsobem, jako slyšící děti slyšících rodičů mluvenou češtinu. Pokud se neslyšící rodiče rozhodnou primárně pro **kombinaci mluveného a znakového jazyka** při komunikaci se svým slyšícím dítětem, důvodem je většinou zjištění, že pouhé mluvení s dítětem se pro ně stává neplnohodnotnou komunikací a proto své hlasité mluvení doplňují znaky. Zároveň tento způsob komunikace volí i proto, že rodič se sluchovým postižením nemusí znakový jazyk příliš ovládat a proto jej doplňuje mluveným jazykem. Jedná se o individuální systém komunikace, jelikož je v každé rodině rozdílný. Otázkou zůstává, zda je vhodné takto specifický komunikační systém upřednostňovat, protože je složitější jej uplatňovat při komunikaci s neslyšícími lidmi mimo rodinu.³⁹

---

³⁸REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

³⁹REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

3 Vymezení pojmů Neslyšící a CODA

3.1 Pojmy Neslyšící a neslyšící

Jak napsat slovo „NESLYŠÍCÍ“, to je otázka, kterou si položí mnoho lidí, kteří se nějakým způsobem zajímají o neslyšící osoby. Neslyšící s velkým „N“ označují jazykově kulturní menšinu, která sdílí společný jazyk, v tomto případě tedy český znakový jazyk, sdílí společné hodnoty a tradice, chápe vlastní svět, historii a kulturní zázemí.⁴⁰

Kosinová ve své publikaci uvádí následující čtyři cesty ke členství v komunitě Neslyšících dle Bakerové a Cokelyho:⁴¹

- Politická podmínka: potenciální člen se musí podílet na věcech veřejných, které jsou spojeny s komunitou neslyšících.
- Audiologická podmínka: potenciální člen by měl mít určitou ztrátu sluchu, protože členové se sluchovou ztrátou jsou přijímáni ostatními členy komunity o poznání rychleji, než osoby bez sluchové ztráty.
- Jazyková podmínka: ucházející se členové musí rozumět znakovému jazyku a umět ho plynule užívat.
- Společenská podmínka: potenciální člen by se měl dostatečně angažovat v životě komunity Neslyšících.

Členy komunity Neslyšících se mohou stát i slyšící lidé, avšak je potřeba, aby sám slyšící cítil sounáležitost k této skupině a aby jej ostatní členové této komunity přijali. Členství v komunitě Neslyšících získávají slyšící děti neslyšících rodičů svým narozením. Slyšícími členy komunity Neslyšících se vedle zmiňovaných slyšících dětí neslyšících rodičů stávají nejčastěji slyšící osoby, které žijí s neslyšící osobou v manželském svazku, popřípadě osoby, které dlouhodobě pro komunitu Neslyšících pracují nebo pracovaly.⁴² Kosinová uvádí opačný názor Paddenové na členství slyšících dětí v komunitě Neslyšících, která tvrdí, že i přesto, že slyšící děti mají neslyšící rodiče a jsou rodilými mluvčími znakového jazyka, se nikdy tyto děti nemohou stát plnohodnotnými členy komunity Neslyšících, protože jim chybí prožitek z vyrůstání jako neslyšícího.⁴³

Slovo NESLYŠÍCÍ s malým „n“ poukazuje na medicínský pohled, kdy je za neslyšící osobu považován ten jedinec, jenž má určitou ztrátu sluchu. Tento pohled je zastáván

---

⁴⁰ KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina- kultura neslyšících*. 2.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴¹ KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina- kultura neslyšících*. 2.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴² REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴³ KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina- kultura neslyšících*. 2.vyd. Praha: Hewan, 2008.

především slyšícími lidmi, kteří na základě audiologického vyšetření určí podle rozsahu sluchové ztráty typ sluchové vady a následně rozdělí neslyšící osoby do jednotlivých skupin.⁴⁴

3.2 Pojmy CODA a KODA

3.2.1 CODA

Slyšící děti neslyšících rodičů jsou ve světě označovány termínem CODA (**C**hildren **O**f **D**eaf **A**dults). Stejný název nese mezinárodní organizace, která sdružuje právě slyšící děti neslyšících rodičů starší osmnácti let. Sdružení CODA vzniklo roku 1983 v USA. V průběhu několika let vznikala další národní seskupení shodného druhu například v Austrálii, Anglii, Argentině, Brazílii, Belgii, Dánsku, Finsku, Holandsku, Irsku, Izraeli, Japonsku, Kanadě a Španělsku.⁴⁵ Gavelčíková charakterizuje mezinárodní organizaci CODA následovně: „*Jedná se o aktivní organizaci, jež se spolupodílí na mnoha výzkumech v oblasti znakového jazyka, psychologie, sociologie apod. Nabízí poradenské služby, pořádá různé semináře, společenské akce, kurzy znakového jazyka, setkání rodičů s dětmi atd. Nefunguje samostatně, snaží se rozšířit prostřednictvím médií, především internetu, povědomí laické veřejnosti o kultuře Neslyšících, podává nejnovější informace z oblasti znakového jazyka a přibližuje slyšícím lidem život Neslyšících. Veškeré jejich úsilí směřuje k zachování, podpoře a rozvoji dvojího kulturního a jazykového dědictví slyšících dětí neslyšících rodičů.*“⁴⁶ Vytváření jednotlivých národních CODA organizací je podporováno mezinárodní organizací, jež nese stejný název, CODA. Tato mezinárodní organizace se snaží podílet na individuálním růstu slyšících dětí, jež mají neslyšící rodiče a za tímto účelem vytváří například fond na studijní stipendia. Jednotlivé národní CODA organizace pořádají mezinárodní konference, na nichž jsou reprezentovány programy jednotlivých národních organizací, dále na těchto konferencích dochází k setkávání slyšících dospělých osob neslyšících rodičů, jež mají stejné životní osudy.⁴⁷

---

⁴⁴KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina- kultura neslyšících*. 2.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴⁵REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

⁴⁶ GAVELČÍKOVÁ, S. *Organizace dětí neslyšících rodičů* [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupný z: <<http://www.ticho.cz/clanky.php?key=738&kkk=8c422f8514baf188e9b40792f2a5cbfc&limn=1554&limc=0&scikat=novinky&cclaut=&cclkat=&cclser=&ccltem=>>>.

⁴⁷ REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hewan, 2008.

3.2.2 CODA v České Republice

První setkání CODA proběhlo v České Republice 3. 5. v roce 2008 v Praze na popud Radky Horákové a Karla Redlicha. Setkání se zúčastnilo čtrnáct osob, cílem Karla Redlicha bylo seznámit účastníky s plánem založit občanské sdružení slyšících potomků neslyšících rodičů v České Republice. Tato myšlenka byla účastníky sdružení podpořena, a tak se začaly ujasňovat aktivity a cíle připravovaného občanského sdružení. Občanské sdružení CODA – slyšící potomci neslyšících rodičů, o. s. bylo registrováno dne 13. 6. 2008 na Ministerstvu vnitra České republiky a vychází z myšlenek mezinárodní organizace CODA. Mezi aktivity sdružení CODA – slyšící potomci neslyšících rodičů, o.s. patří pořádání setkání seminářů a besed nejen pro dospělé slyšící potomky neslyšících rodičů, ale i pro neslyšící rodiče těchto osob, pro tlumočníky, případně pro slyšící rodiče, jež mají neslyšící děti.⁴⁸

3.2.3 KODA

Organizace KODA (**K**ids **O**f **D**eaf **A**dults) sdružuje slyšící děti neslyšících rodičů, jež ještě nedosáhly osmnácti let věku. Organizace KODA pořádá pro děti prázdninové a víkendové pobyty, pořádá pro slyšící děti, které pocházejí ze stejných interkulturních rodin setkání, na kterých mohou sdílet své zkušenosti. Organizace se rovněž věnuje neslyšícím rodičům těchto dětí s cílem připravit rodiče na situace, které mohou při výchově nastat, díky těmto aktivitám by si rodiče měli uvědomit, že jejich děti se dostávají do specifických situací, které vyplývají z jejich postavení ve světě slyšících i ve světě neslyšících.⁴⁹

---

⁴⁸ HORÁKOVÁ, R. *Slyšící děti neslyšících rodičů- CODA organizace* [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupný z: <<http://ruce.cz/clanky/579-slyfici-deti-neslysicich-rodicu-coda-organizace>>.

⁴⁹HORÁKOVÁ, R. *Slyšící děti neslyšících rodičů- CODA organizace* [online]. [cit.15.3.2015]. Dostupný z: <<http://ruce.cz/clanky/579-slyfici-deti-neslysicich-rodicu-coda-organizace>>.

PRAKTICKÁ ČÁST

4 Cíl praktické části, charakteristika respondentů a způsob sběru dat

4.1 Vymezení cíle

Praktická část má dva hlavní cíle. Prvně bude zkoumáno, jakým způsobem probíhá komunikace neslyšících respondentů v rámci rodinného prostředí, zda slyšící děti respondentů ovládají znakový jazyk a zda svým neslyšícím rodičům tlumočí. Druhým cílem bude zjištění, jak komunikují neslyšící dotazovaní se slyšícím okolím v otázkách týkajících se rodiny.

4.2 Charakteristika respondentů

Pro bakalářskou práci bylo vybráno osm rodin z regionu Olomouc, přičemž v každé rodině figurují dva neslyšící rodiče, kteří mají jedno slyšící dítě, nebo více slyšících dětí. Vybraní respondenti, sedm žen a jeden muž, ve výzkumu reprezentovali názor celé rodiny. Šest respondentů je ve věkovém rozmezí 35- 50 let. Dva respondenti jsou starší 50 let. Všichni respondenti i jejich partneři mají sluchové postižení. Rodiče respondentů a jejich partnerů (prarodiče dětí) jsou v jednom případě neslyšící, u všech ostatních jsou slyšící. Šest respondentů má 2 děti, dva respondenti mají 1 dítě. Z celkového počtu 14 dětí má 9 dětí méně než dvacet let a 5 dětí je ve věku nad dvacet let. Z celkového počtu dětí je 8 chlapců a 6 dívek.

4.3 Způsob sběru dat

Výzkum pro bakalářskou práci byl prováděn formou rozhovoru, vždy s jedním z neslyšících rodičů, kteří mají jedno slyšící dítě nebo více slyšících dětí. Vhodné kandidáty pro rozhovor jsem získala při své praxi v Oblastní unii neslyšících v Olomouci, jak již bylo zmíněno v úvodu práce.

Rozhovor byl zvolen strukturovaný (řízený) s možností doplňujících a upřesňujících otázek. Při strukturovaném rozhovoru se získávají informace záměrně a řízeně prostřednictvím předem připravených otázek, u všech respondentů se používají stejné otázky.⁵⁰ Dále byly při rozhovorech k praktické části dodrženy zásady kladené na strukturovaný rozhovor, mezi něž patří srozumitelnost, kdy bylo nutné vzhledem k handicapu respondentů volit jednoduché a stručné věty, dále byl kladen důraz na dodržení neutrality tak,

---

⁵⁰ SVOBODA, M. *Psychologická diagnostika dospělých*. 2.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999, s. 38.

aby nedocházelo k promítání tazatelčinych očekávání do otázek. Poslední neméně důležitou zásadou je standardizace, všem respondentům byl tedy kladen stejný soubor otázek.⁵¹

Rozhovor byl preferován před dotazníkem z důvodu osobnějšího přístupu k respondentům, dále aby bylo možné v případě nepochopení otázky respondentem její bližší vysvětlení, či přeformulování. Výhodou rozhovoru před dotazníkem je možnost využití další výzkumné metody a to pozorování, které bylo nedílnou součástí rozhovoru, právě vzhledem ke specifčnosti dotazovaných respondentů. Dále byla jednoznačně preferována individuální forma rozhovoru před skupinovou, jelikož by bylo nemožné rozhovor provádět ve skupině, z důvodu specifčnosti zkoumané skupiny.

Přítomnost tlumočnicka při rozhovoru byla nabídnuta všem respondentům, této možnosti využili pouze dva respondenti. U šesti respondentů byly rozhovory prováděny bez tlumočnicka do znakového jazyka, formou mluveného slova doprovázeného odezíráním.

Rozhovory s respondenty byly zaznamenávány na nahrávací zařízení doplněné písemnými poznámkami autorky práce, tyto byly následně přepsány do elektronické podoby. Veškerá zjištěná data jsou interpretována anonymně.

Rozhovor jako výzkumná metoda má nejen své klady, ale i zápory. Mezi negativní vlastnosti této metody patří nemožnost oslovit větší počet respondentů, aniž by to nebylo velmi časově náročné. Dále je problematické rozhovor využít statisticky, možné by to však bylo pouze v případě, že by respondent volil odpověď z několika nabízených variant.⁵²

---

⁵¹ PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 119-120.

⁵² PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 2011, s. 124-125.

5 Interpretace zjištěných informací

Otázky byly rozděleny do čtyř skupin, každá skupina se váže ke zkoumání daných cílů, přičemž první dvě otázky byly zvoleny za účelem uvolnění atmosféry a navázání kontaktu mezi tazatelkou a respondentem.

Otázka č. 1 Jak jste se cítil/a, když jste se dozvěděl/a, že čekáte dítě? (radost x strach x obavy?)

Tato otázka byla položena, aby bylo zjištěno, zda měli neslyšící respondenti z očekávaného mateřství radost nebo naopak nějaké obavy.

Graf č. 1 *Pocity při zjištění těhotenství*

Respondent č. 1 uvedl, že neměli strach z ničeho, na miminko se těšili a přáli si, aby bylo zdravé.

Respondent č. 2 řekl, že obavy neměli žádné, jen chtěli, aby bylo dítě zdravé.

Respondent č. 3 sdělil, že měl radost a na miminko se těšil.

Respondent č. 4 uvedl, že strach neměli, ale jejich rodiče se báli, že péči o dítě respondent s partnerem nezvládne.

Respondent č. 5 neměl strach z nastávajícího mateřství, avšak zpětně přiznal, že nebyl zcela připravený na příchod dítěte.

Respondent č. 6 uvedl, že obavy neměl vůbec, protože si s manželem miminko přáli.

Respondent č. 7 taktéž neměl strach ani obavy.

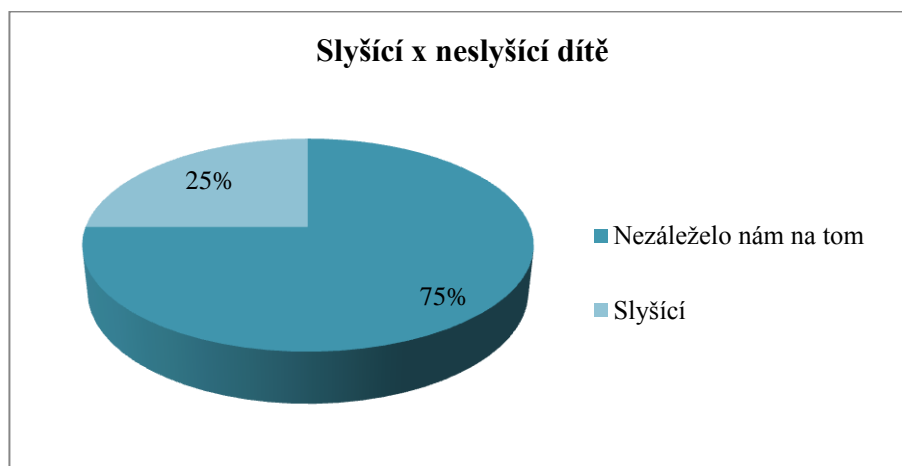
Respondent č. 8 se cítil normálně a obavy také neměl.

Autorka práce očekávala, že se budou neslyšící osoby na miminko těšit, protože téměř každá žena si přeje stát se matkou. Dále čekala, že neslyšící ženy mohou mít strach z těhotenství a porodu, z důvodu nedostatku informací a problematické komunikace, které s tímto souvisejí.

V odpovědích na tuto otázku všichni respondenti odpovídali kladně. Osm z osmi dotazovaných odpovědělo, že obavy neměli. Cítili se spíše pozitivně, měli radost a na miminko se těšili.

Otázka č. 2 Přál/a jste si, aby bylo Vaše dítě slyšící nebo spíše neslyšící?

Otázka byla položena z důvodu zjištění preference s ohledem na budoucí možnosti komunikace.

Graf č. 2 *Slyšící x neslyšící dítě*

Respondent č. 1 řekl, že si přál, aby bylo dítě slyšící, protože si myslí, že to mají slyšící v životě jednodušší.

Respondent č. 2 sdělil, že mu bylo úplně jedno, zda bude dítě slyšet nebo ne.

Respondent č. 3 uvedl, že si přál, aby bylo dítě hlavně zdravé. Dále uvedl, že syn je zdravý. Dcera se narodila předčasně a měla dětskou mozkovou obrnu, od té doby je na invalidním vozíku, ale sluch má naprosto v pořádku.

Respondent č. 4 řekl, že bylo jedno, zda bude dítě slyšící nebo neslyšící.

Respondent č. 5 uvedl, že jim bylo také jedno, jestli bude dítě slyšet nebo ne. Také sdělil, že před narozením dcery neexistovalo speciální vyšetření, které by dopředu prokázalo, jestli bude mít dítě sluchovou vadu. Při druhém těhotenství byl respondent na genetickém vyšetření a tam mu sdělili, že druhé dítě bude také slyšící.

Respondent č. 6 uvedl, že si přál, aby bylo dítě hlavně zdravé a to, jestli bude slyšet nebo ne, mu bylo jedno.

Respondent č. 7 sdělil, že si moc přál, aby jejich děti byly slyšící. Také uvedl, že u prvního dítěte nevěděl dopředu, jestli bude slyšet nebo ne, protože speciální vyšetření se v té době neprovádělo. Když čekali druhé dítě, těšili se, že bude slyšící, protože testy říkaly, že syn bude na 80% slyšet.

Respondent č. 8 uvedl, že bylo jedno, jestli bude dítě slyšet nebo ne. Po porodu v porodnici jim zdravotníci řekli, že syn určitě slyší.

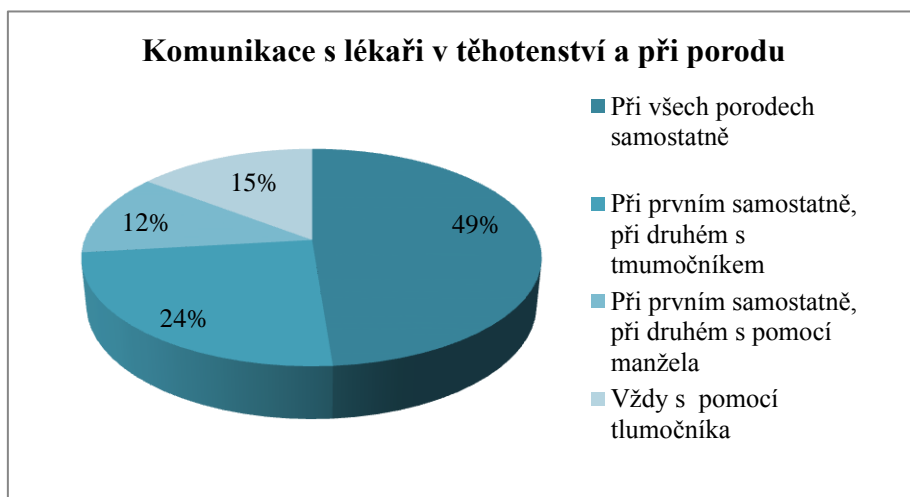
Před uskutečněním rozhovorů se tazatelka domnívala, že neslyšící osoby odpoví, že preferují více dítě se sluchovým postižením a to právě z důvodu lepší vzájemné komunikace, pochopení se a sounáležitosti ke stejné kulturní menšině.

Šest respondentů řeklo, že jim bylo jedno, jestli se narodí dítě se sluchovou vadou či bez ní. Z těchto šesti dva uvedli, že hlavní prioritou bylo, aby bylo jejich dítě zdravé, přičemž sluchové postižení nepovažují za nemoc. Dvě dotazované osoby sdělily, že si přály, aby byli jejich potomci slyšící a to hlavně z důvodu toho, že si myslí, že to mají slyšící lidé v životě jednodušší a nechtěly, aby jejich děti prožívaly nesnáze v průběhu života spojené se sluchovým postižením.

Skupina následujících otázek, které byly respondentům pokládány, se zaměřuje na zjištění způsobu komunikace neslyšících respondentů s ostatními slyšícími osobami v oblastech týkajících se rodinného života respondentů.

Otázka č. 3 Jak probíhala Vaše komunikace (popř. Vaší ženy) s lékaři v těhotenství a při porodu?

Otázka sloužila ke zjištění toho, zda respondenti využívali služeb profesionálního tlumočnicka či některého člena rodiny anebo zda byly odkázáni sami na sebe a své komunikační dovednosti se slyšícími lékaři a dalšími zdravotníky v porodnici.

Graf č. 3 *Komunikace s lékaři v těhotenství a při porodu*

Respondent č. 1 sdělil, že komunikace s lékařem probíhala především prostřednictvím psané formy.

Respondent č. 2 uvedl, že žena měla při obou porodech tlumočnici, která byla dle jeho slov zaměstnankyní Fakultní nemocnice v Olomouci, kde žena rodila.

Respondent č. 3 řekl, že druhý porod byl prováděn císařským řezem a proto měla žena k dispozici tlumočnicka. Uvedl, že s tlumočnickem byla komunikace s lékaři snazší, ale pokud tlumočnick nebyl k dispozici, tak se žena domluvila i samostatně.

Respondent č. 4 uvedl, že bohužel žena neměla tlumočnicka a musela se dorozumívat s lékaři pomocí svých jazykových kompetencí. Při prvním porodu nebyly problémy, ale druhý porod byl komplikovaný, proto komunikace nebyla jednoduchá. Pokud něčemu respondent nerozuměl, komunikoval se zdravotníky písemnou formou.

Respondent č. 5 řekl, že při prvním porodu nebyla možnost mít s sebou tlumočnicka, protože porod probíhal krátce po revoluci. Při druhém porodu už žena tlumočnicka měla, ale neměla ho dopředu domluveného, byla náhoda, že u jejího porodu asistovala zdravotní sestra, která dobře artikulovala a uměla znakový jazyk.

Respondent č. 6 uvedl, že tlumočnicka žena při porodu nepotřebovala, protože se dorozuměla sama.

Respondent č. 7 sdělil, že při prvním porodu musela žena komunikovat sama, protože v té době nebyla možnost mít tlumočnicka. Při porodu měla milou porodní asistentku, která jí všechno vysvětlila. Problémem bylo, že nemohla mít při porodu naslouchátko a musela se neustále dívat na zdravotníky, aby mohla odezírat. Při druhém byl s rodičí ženou manžel. Převážně on komunikoval se zdravotníky a potom to rodičce přetlumočil. Také respondent uvedl, že kdyby byla možnost mít tlumočnicka při porodu, byl by za ni rád.

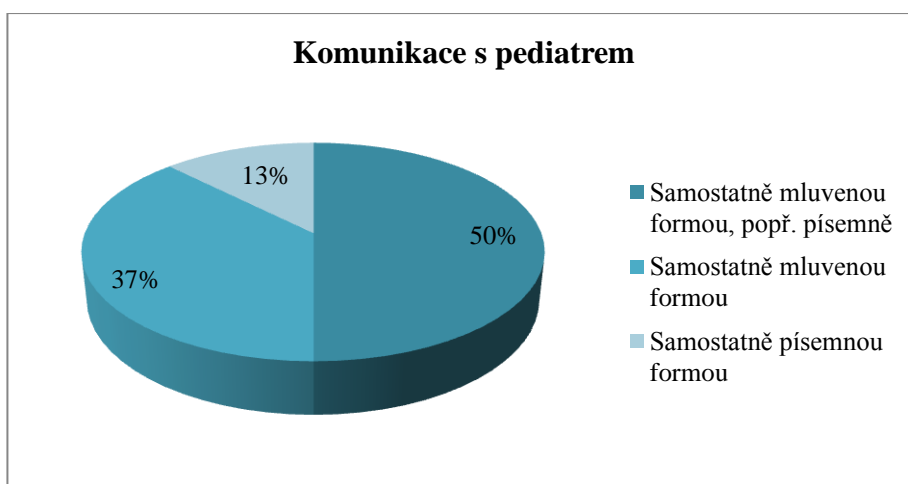
Respondent č. 8 řekl, že komunikace byla výborná a že zdravotní sestra chválila šikovnost respondenta.

Předpokládalo se, že převažující část respondentů se dorozumívala s lékaři sama ať už mluvenou či písemnou formou a to vzhledem k tomu, že většina respondentů rodila první dítě téměř před dvaceti lety a dříve, kdy nebyly tlumočnické služby pro osoby se sluchovým postižením tak rozšířené.

Čtyři dotazovaní uvedli, že při porodu a před ním komunikovali s lékaři a se zdravotníky zcela sami. Dva respondenti řekli, že u prvního porodu se museli s lékaři domluvit také sami, ale u druhého již měli s sebou tlumočnicka. Jedna dotazovaná osoba se při prvním porodu dorozumívala také sama a při druhém pomáhal manžel (též neslyšící). Jeden respondent uvedl, že žena měla při obou porodech tlumočnicka.

Otázka č. 4 Jak probíhala komunikace s pediatrem po narození dítěte?

Narození dítěte je pro rodiče událost, která s sebou přináší spoustu změn a nových informací. Právě pro osoby se sluchovým postižením je období po narození dítěte náročné, protože se musí potýkat s těžkostmi v komunikaci s pediatrem či úředníky při vyřizování nových (jinak běžných) záležitostí. Proto by mohlo být zajímavým zjištěním, jak z pohledu komunikace probíhala návštěva dětského lékaře, zda si museli respondenti porozumět s lékařem sami, nebo měli tu možnost vzít si s sebou profesionálního tlumočníka.

Graf č. 4 *Komunikace s pediatrem*

Respondent č. 1 uvedl, že před první návštěvou pediatra po porodu měl strach z komunikace a nevěděl, jestli si má vzít s sebou tlumočníka, ale nakonec šel sám a domluvil se s lékařem na písemné formě. Respondent též sdělil, že později, až dcera vyrostla, tak už u lékaře tlumočila, takže když šel respondent k lékaři s druhorozenou dcerou, vzal s sebou i starší dceru, která jemu tlumočila. Na můj dotaz, zda dcera tlumočí při návštěvě lékaře dodnes, odpověděl kladně.

Respondent č. 2 řekl, že na rozdíl od porodu, kde žena měla s sebou tlumočnici, u pediatra už tlumočnici nepotřebovali a s lékařem komunikovali sami buď mluveným slovem, nebo případně psanou formou, které rozumí dobře.

Respondent č. 3 sdělil, že tlumočnicka nepotřebuje, jeho služby využívá pouze v případě, kdy jde s dcerou, která má tělesné postižení a je upoutaná na invalidní vozík, k ortopedovi na speciální vyšetření. Vyšetření u specialistů je pro něj složitější na porozumění, takže v těchto případech tlumočnicka potřebuje.

Respondent č. 4 uvedl, že se s lékařem vždycky nějakým způsobem dorozuměl a tlumočnicka neměl.

Respondent č. 5 neměl při komunikaci s dětským lékařem větší potíže, protože jak sám řekl, dobře artikuluje, tak respondentovi lékařka dobře rozuměla. Pokud by však řešil vážnější onemocnění, tak by si domluvil na návštěvu u lékaře tlumočnicka.

Respondent č. 6 také byl na první návštěvě pediatra sám a komunikovali vzájemně mluveným slovem, avšak když něčemu nerozuměl, tak sdělení lékař přepsal na papír. Při pozdějších návštěvách už některé špatně srozumitelné informace přetlumočil sám syn respondenta.

Respondent č. 7 uvedl, že první návštěva u dětského lékaře byla pro něj problémem, protože do té doby s komunikací hodně pomáhali respondentovi rodiče, ti však museli být v tu dobu v práci a nemohli s ním a jejím narozeným dítětem k lékaři. Respondent řekl, že měl strach, že to sám nezvládne. Při setkání lékařku poprosil, ať mluví pomalu a vše proběhlo naprosto v pořádku a společně komunikovali bez větších problémů. Další problém, jak sám respondent řekl, nastal, když šel vyzvednout léky do lékárny, protože se bál, aby správně pochopil dávkování léků a dítěti nějak neublížil. Podle jeho slov měl velké štěstí, protože narazil na lékárnici, která měla v rodině učitelku ze školy pro sluchově postižené, tak věděla, jak s lidmi s tímto postižením správně komunikovat.

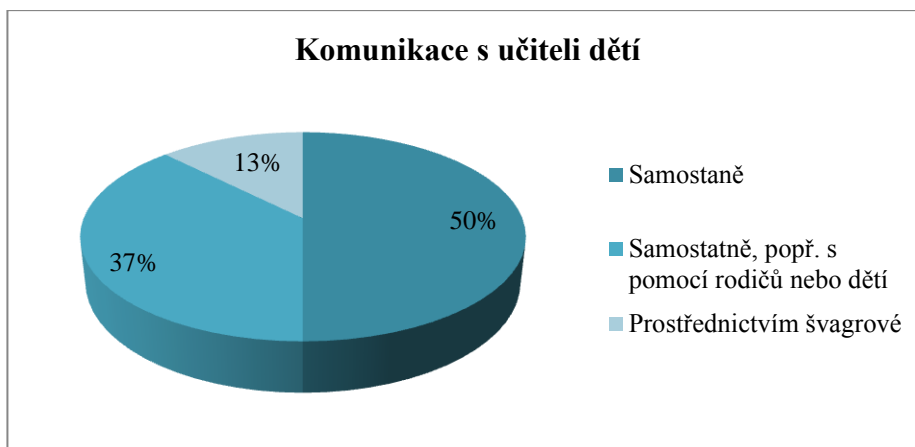
Respondent č. 8 uvedl, že tlumočnicka si nikdy nebral, protože dobře odezírá. Pokud měl problém sdělovanému porozumět, lékař informaci napsal nebo nakreslil na papír.

Autorka práce se domnívala, že odpovědi na tuto otázku budou částečně korespondovat s odpověďmi na otázku předcházející, neboť pokud zvládnou neslyšící náročnost komunikace v těhotenství a při porodu samy, tak by se následné komunikace s pediatrem již obávat nemuseli.

Tři respondenti odpověděli, že se bez větších problémů dorozumívali s pediatrem sami pomocí mluveného slova. Jeden respondent z těchto tří popsal, že běžnou návštěvu u dětského lékaře zvládne sám, ale jelikož má dceru s tělesným postižením, tak navštěvují různé specialisty, kam si neváhá vzít tlumočnicka, protože by odborným termínům sám nemusel správně porozumět. Další jeden dotazovaný uvedl, že při první návštěvě pediatra komunikoval s lékařem výhradně písemnou formou, kdy lékař popisoval instrukce na papír. Čtyři z osmi tázaných řekli, že se s pediatrem dorozuměli samy pomocí mluveného jazyka, avšak pokud něčemu nerozuměli, tak využili písemnou formu komunikace.

Otázka č. 6 Jaká byla komunikace s učitelkami v mateřské škole/ základní škole?

Tuto otázka byla zvolena, aby bylo možné zjistit, jakým způsobem komunikovali respondenti se sluchovým postižením s pedagogy svých dětí. Nepředpokládalo se, že by využívali tlumočnických služeb, ale v zájmu bylo spíše zjištění, zda jim komunikaci s učiteli tlumočily jejich děti, které už by to v tomto věku zvládly.

Graf č. 5 *Komunikace s učiteli dětí*

Respondent č. 1 sdělil, že s učiteli svých dětí komunikuje převážně písemnou formou. Občas pomáhají dcery, které komunikaci mezi rodičem a pedagožkou přetlumočí. Sám respondent připomíná, že to není ideální forma, ale funguje.

Respondent č. 2 uvedl, že s pedagogy komunikují samy. Na kolektivní třídní schůzky však nedochází, ale s třídními učiteli svých dětí si domlouvají individuální setkání.

Respondent č. 3 má dceru, která dochází do speciální školy a má k dispozici asistentku. S asistentkou se respondent dorozumívá bez potíží. S třídní učitelkou měl zpočátku problém, protože pedagožka mluvila příliš pomalu, respondent ji požádal, ať zrychlí tempo mluveného sdělení a od té doby není v jejich společné komunikaci žádný problém.

Respondent č. 4 na mou otázku odpověděl, že synové chodili již do jeslí. Do tohoto zařízení je vodila velice často respondentova švagrová, takže zaměstnankyně jeslí mluvila o dětech právě s ní.

Respondent č. 5 uvedl, že si s pedagogy rozuměl dobře. Na třídní schůzky však chodili prarodiče dětí. Dcera je již v dospělém věku a tak teď i ona dochází místo respondenta na bratrovy třídní schůzky.

Respondent č. 6 si myslí, že komunikace mezi ním a synovými pedagogy probíhá dobře, větší problém se vzájemným dorozumíváním nikdy nenastal.

Respondent č. 7 uvedl, že měl štěstí na učitelky svých dětí a to jak v mateřské, tak na základní škole. Učitelky podle jeho slov dobře odezíraly, mluvily dostatečně nahlas a byly ochotné cokoliv vysvětlit. Muž ze zkoumané rodiny se nedomluví vůbec, protože má problém porozumět, proto povinnost komunikovat s učiteli byla pouze na ženě. Jak sám respondent uvádí, na třídní schůzky nechodil, tuto povinnost zastal dědeček dětí.

Respondent č. 8 řekl, že problém v komunikaci nebyl nikdy, že si s učitelkou syna dobře rozuměl.

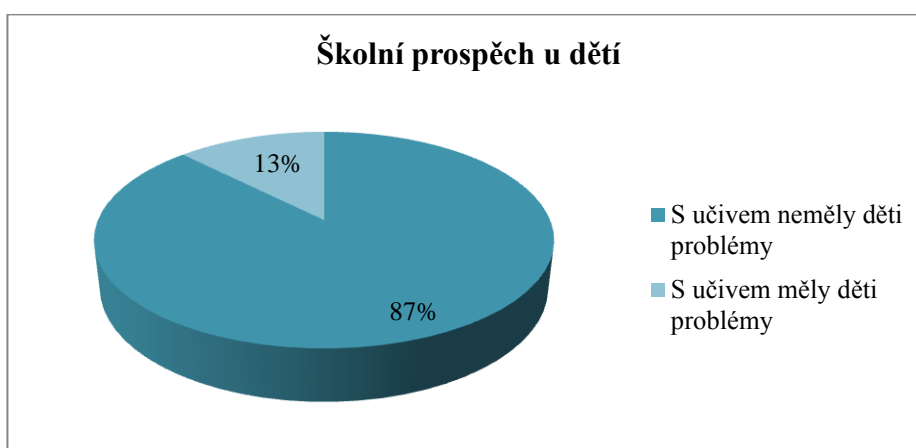
Očekávané byly odpovědi dvojího typu. Buď s učiteli komunikovali dotazovaní pomocí svých jazykových kompetencí, nebo jim pomáhal některý z rodinných příslušníků, ať už děti, či rodiče respondentů.

Většina, tedy sedm z osmi dotazovaných, uvedla, že s pedagogy svých dětí komunikují převážně sami. Tři z těchto sedmi sdělili, že v některých případech jim pomáhají děti nebo rodiče, kteří místo nich většinou chodí na třídní schůzky. Jeden respondent řekl, že komunikace učitelek probíhala převážně s jeho švagrovou.

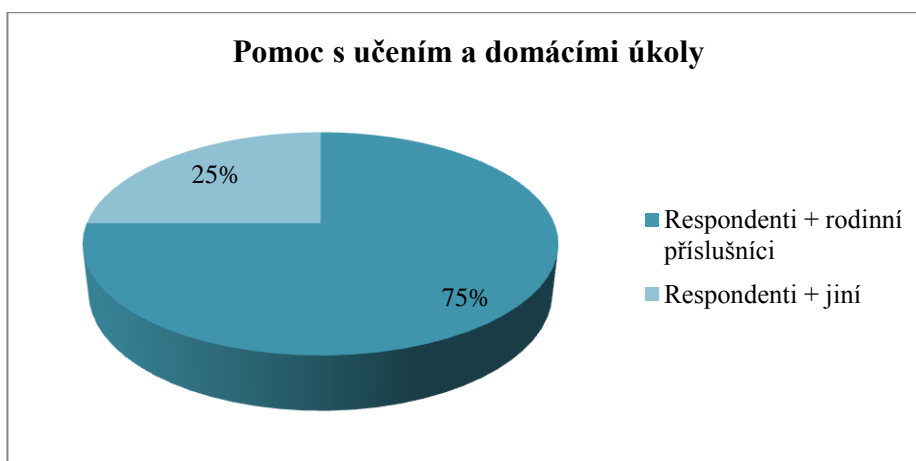
Otázka č. 7 Jak Vaše dítě prospívalo ve škole? Mělo problémy se zvládnutím učiva?

Otázka č. 8 Kdo pomáhal s úkoly? Kdo se s dítětem učil?

Tyto dvě otázky byly při vyhodnocování spojeny, protože spolu úzce souvisí. Otázky byly zařazeny, aby bylo možné posoudit, zda skutečnost, že děti mají rodiče se sluchovým postižením, může mít negativní vliv na jejich školní prospěch. Většina dětí se učí a čtou s rodiči, rodiče jim kontrolují domácí úkoly a radí svým dětem. Osoby se sluchovým postižením, však mívají v těchto oblastech výrazné nedostatky, související zejména s gramatikou českého jazyka.

Graf č. 6 Školní prospěch u dětí

Graf č. 7 Pomoc s učením a domácími úkoly

Respondent č. 1 uvedl, že obě dcery jsou šikovné a problémy ve škole nemají. Dětem se snaží pomáhat sám, ale když si neví rady, poprosí sousedku o pomoc. Dále uvedl, že starší dcera pomáhá s úkoly té mladší. Učitelky dcer berou ohled na občasné chyby ve vypracovaných domácích úkolech, protože je o to respondent vzhledem ke svému handicapu požádal. Na otázku, zda pomáhají někdy i prarodiče dětí, odpověděl, že ne. Rodiče respondenta již nežijí a s rodiči partnera jsou děti v kontaktu jen zřídka.

Respondent č. 2 sdělil, že děti zatím problémy se zvládnutím učiva nemají. Pokud děti potřebují poradit nebo pomoci s úkolem, obrací se na své rodiče. Respondent připouští, že velký problém mu činí český jazyk, v tom případě dětem pomůže babička dětí nebo v naléhavých případech poprosí o radu souseda nebo sousedku.

Respondent č. 3 uvedl, že se jejich děti také dobře učí a školu zvládají. S dětmi se učí převážně respondent, protože druhý rodič není trpělivý. Dceři občas pomáhá s úkoly dobrovolnice z Maltéžské pomoci, která je navštěvuje doma. V případě syna občas vypomohla babička nebo děda. Na mou doplňující otázku, jestli syn pomáhá své mladší sestře s učivem, odpověděl respondent, že ne, že syn pomáhat nechce.

Respondent č. 4 má také šikovné syny, kteří se učili dobře a učivo zvládali. Nejčastěji s úkoly a učením klukům pomáhala babička. Později se již synové učili sami.

Respondent č. 5 uvedl, že dětem to ve škole jde, neboť jsou svědomité a šikovné. V první třídě dětem respondent pomáhal sám, ale později pro něj začal být český jazyk těžký. U starší dcery tedy musela vypomáhat babička. U syna to dle respondentových slov mají jednodušší, protože jemu pomáhá především starší dcera.

Respondent č. 6 řekl, že syn je sice lajdák a učit se mu nechce, ale jinak učivo zvládá. S partnerem se snaží synovi pomoci s učivem sami, ale někdy to není v jejich silách, tak se syn obrací na spolužáky. Na prarodiče se obrátit nemohou, protože nebydlí v blízkosti Olomouce.

Respondent č. 7 uvedl, že s dcerou nebyl žádný problém, protože je velice šikovná a chytrá. Syn chodil do logopedické mateřské školy, protože na rozdíl od dcery vyrůstal jen s neslyšícími rodiči a svou sestrou. Proto neměl tolik podnětů, aby se naučil správně mluvit. Když byla dcera ještě malá, tak respondent s partnerem a dcerou bydleli v bytě s respondentovými rodiči, kteří na dceru od malička mluvili. Později syna dala na běžnou základní školu, i přesto, že jim bylo doporučováno, aby šel syn na logopedickou školu. Respondent přiznává, že syn měl problémy s českým jazykem, ale rodiče respondenta mu ochotně s učením pomáhali. Dědeček dětí pomáhá dodnes, pokud je to potřeba. Dotazovaný

uvádí, že dětem pomáhali i partnerovi rodiče přesto, že bydlí u Ostravy. Kdykoliv děti jely na víkend nebo prázdniny k prarodičům do Studénky, vezli si s sebou učení i tam.

Respondent č. 8 uvedl, že syn byl šikovný a výrazné problémy se zvládáním neměl. Pouze v sedmé třídě chodil na běžné doučování. S úkoly a učení mu pomáhal respondent sám, někdy pomohla také babička s dědou nebo synovi spolužáci.

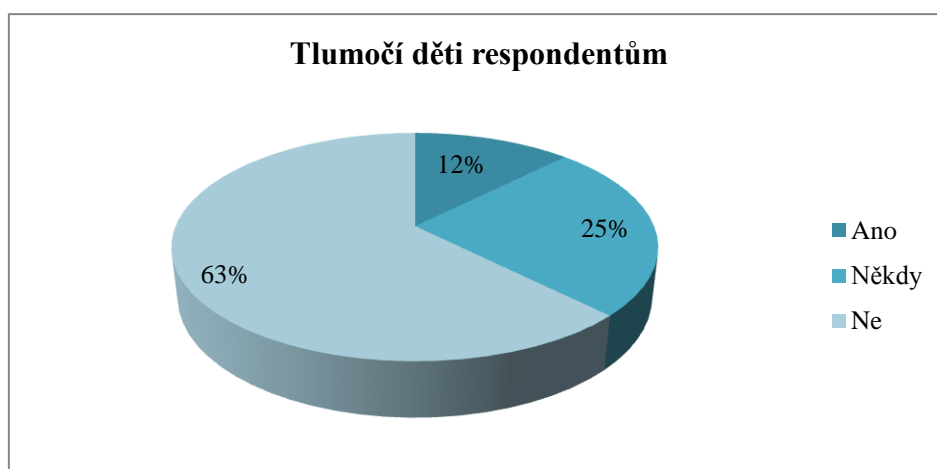
Od odpovědí se očekávala různorodost. Autorka předpokládala, že některé děti by mohly mít problémy hlavně v českém jazyce. V odpovědích na otázku číslo osm, bylo očekáváno, že hlavními osobami, které se s dětmi učí, budou slyšící rodiče respondentů nebo starší sourozenci, pokud jsou v rodině.

Na otázku zda měly děti problémy se zvládáním učiva, odpovědělo sedm respondentů, že výrazné problémy děti s prospěchem neměly. Jeden respondent uvedl, že jedno z jeho dvou dětí mělo problémy s českým jazykem v průběhu celé povinné základní školní docházky.

V případě otázky číslo osm nebyly odpovědi respondentů tak shodné, jako v předchozím případě. Respondenti se snaží dětem s učení a úkoly pomáhat sami, avšak přiznávají, že některé úkoly jsou nad jejich síly. V takových případech u šesti dotazovaných nejčastěji pomáhají prarodiče dětí. Jeden respondent uvádí, že se obrací často na sousedku, která dětem ráda poradí. Další řekl, že se syn nejčastěji kromě svých rodičů obrací s prosbou o radu na své kamarády a spolužáky.

Otázka č. 19 Tlumočí Vám někdy Vaše dítě? (např. u lékaře, na úřadech apod.)

Zařazením této otázky bylo požadováno zjištění, jestli děti respondentů dělají svým neslyšícím rodičům tlumočnický anebo jestli využívají služeb profesionálního tlumočnicka, pokud je tedy vůbec využívají.

Graf č. 8 *Tlumočí děti respondentům*

Respondent č. 1 sdělil, že u lékaře jim děti tlumočí, ale na úřady si berou tlumočnicki z Oblastní unie neslyšících.

Respondent č. 2 uvedl, že se na úřadech a u lékaře většinou domluví sám, pokud něčemu nerozumí, nechá si to napsat na papír. Děti jim tlumočí pouze při běžných denních záležitostech, jako je nakupování nebo objednávání jídla.

Respondent č. 3 uvedl, že děti svým neslyšícím rodičům netlumočí vůbec. Ve většině případů se dorozumívají samy, pouze někdy využívají služeb profesionálního tlumočnicka.

Respondent č. 4 děti nevyužíval k tlumočení, na úřady si bere většinou tlumočnicka.

Respondent č. 5 uvedl, že u lékaře a na úřadech se domlouvá sám.

Respondent č. 6 někdy bere syna s sebou na úřední jednání či k lékaři, ale pouze tehdy je li to možné a syn má čas. Pokud to nejde, dorozumí se i sám.

Respondent č. 7 sdělil, že s tlumočením od malička pomáhala dcera, hlavně vyřizovala telefonické objednávky k lékaři, nebo volala prarodičům do Studénky a domlouvala návštěvu. Potom se dcera odstěhovala do Rakouska, tak respondent poprosil o pomoc syna, ten ale zpočátku nechtěl vyřizovat telefonické objednávání k lékaři, jeho starší sestra mu ale domluvila a od té doby syn také pomáhá s telefonickými hovory. Na úřady chodil respondent dříve s dcerou, po tom, co se odstěhovala, chodí respondent sám nebo s tlumočnicki z Oblastní unie neslyšících.

Respondent č. 8 uvedl, že syn jim nikdy netlumočil. Na úřady a k lékaři chodí sami a telefonické hovory jim pomáhá vyřizovat kamarádka z práce.

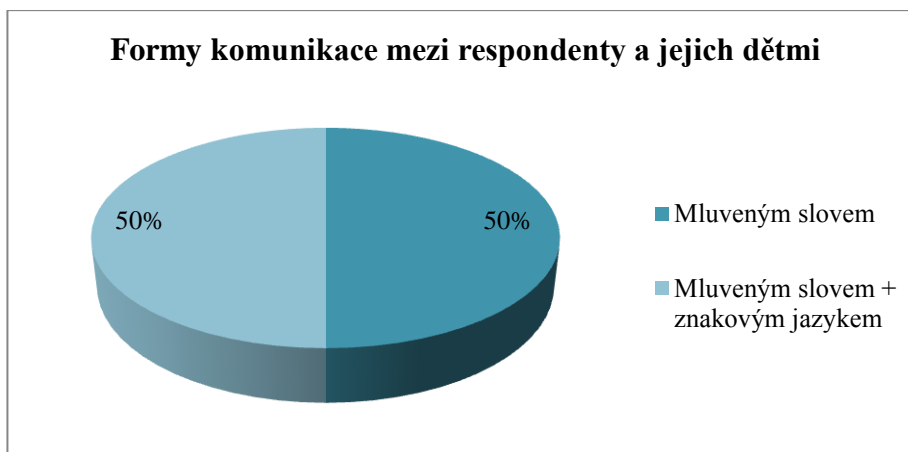
Před uskutečněním rozhovorů bylo předpokládáno, že neslyšící respondenti budou využívat pro tlumočení výhradně své děti.

Pět respondentů vůbec nevyužívá své děti k tlumočení. Dva respondenti někdy berou své děti na úřady nebo k lékaři, aby jim pomohly s komunikací. Jeden respondent sdělil, že dcera tlumočila téměř vždycky, než se odstěhovala do zahraničí.

Další skupina otázek se zaměřuje na zjištění forem komunikace mezi neslyšícími a slyšícími členy v interkulturních rodinách, na které je bakalářská práce zaměřena.

Otázka č. 12 Jak se svým dítětem doma komunikujete? (znakový jazyk x mluvení, odezírání)

Tato otázka byla do rozhovoru zařazena, vzhledem ke zjištění, zda všechny děti respondentů ovládají znakový jazyk.

Graf č. 9 *Formy komunikace mezi respondenty a jejich dětmi*

Respondent č. 1 se svými dětmi komunikuje prostřednictvím znakového jazyka, ale i mluvením. Někdy schválně jen znakuje, ale přiznává, že děti se občas cítí nejisté. Mladší dcera není ve znakovém jazyce tak zdatná, jako ta starší, takže pokud má problém něco říci, starší dcera jí tlumočí. Dále uvádí, že otec neumí mluvit, takže s ním dcery pouze znakují.

Respondent č. 2 řekl, že s dětmi mluví, protože děti neumí znakový jazyk. Prozradil, že dětem se nechtějí učit znaky a je pro ně rychlejší a snadnější mluvit, než ukazovat. Dále uvádí, že stačí, aby na děti mluvili bez hlasu, protože dobře děti odezírají a rozumí jim.

Respondent č. 3 odpověděl, že na děti s manželem mluví a oni na ně také. Dle svých slov umí dobře odezírat a dětem dobře rozumí. Někdy mluví potichu, bez hlasu. Dále uvádí, že dcera některé znaky umí, tak někdy i ukazuje, ale syn ukazovat nechce.

Respondent č. 4 sdělil, že synové umí znakový jazyk jen trošku, takže komunikují hlavně prostřednictvím mluveného jazyka. Dle slov respondenta není v komunikaci problém, protože dětem rozumí.

Respondent č. 5 sdělil, že s dětmi mluví i znakují. Dcera umí znakový jazyk lépe, než syn, protože když byla malá, tak vyrůstala v komunitě neslyšících a bylo pro ni snazší se naučit znakový jazyk. Dále říká, že děti mají dobrou artikulaci, takže jim při mluvení dobře rozumí.

Respondent č. 6 uvádí, že syn znakový jazyk umí a tak doma komunikují prostřednictvím znaků, ale i pomocí mluveného slova. Žena používá oba dva komunikační systémy, ale muž se synem pouze znakuje.

Respondent č. 7 řekl, že doma mluví i znakují. Otec z rodiny nemluví tolik, jako matka, proto, když se baví všichni společně, tak spíše znakují. Děti se svým otcem znakují a s matkou zase spíš mluví. S dcerou, která žije v zahraničí, komunikují prostřednictvím programu Skype, kde na sebe mluví a pokud respondent něčemu nerozumí, tak dcera slovo ukáže ve znakovém jazyce.

Respondent č. 8 sdělil, že syn neumí znakový jazyk, protože ho nezajímá a nebaví ho to. Respondentův syn ví, že jeho rodiče umí mluvit, takže prý znakový jazyk nepotřebuje.

Autorkou práce bylo předpokládáno, že když slyšící děti vyrůstají s neslyšícími rodiči, kteří znakový jazyk ovládají, tak je samozřejmostí, že znakový jazyk naučí i své děti, hlavně z důvodu komfortnějšího způsobu vzájemné komunikace.

Čtyři z osmi tázaných uvedli, že doma komunikují se svými dětmi pomocí mluveného jazyka. Dva z nich dále uvedli, že jejich děti vůbec neumí znakový jazyk. Další čtyři řekli, že při komunikaci se svými dětmi využívají jak znakový jazyk, tak také mluvený projev.

Otázka č. 13 Jak komunikujete s manželem/manželkou?

Otázka byla zvolena, protože plynule navazuje na předešlou otázku a hlavním důvodem využití v rozhovoru bylo zjištění, zda spolu manželé se sluchovým postižením jen znakují, nebo jestli také někdy použijí jiný druh komunikace.

Graf č. 10 *Forma komunikace mezi respondentem a jeho manželkou/ manželem*

Respondent č. 1 uvedl, že komunikují s partnerem pomocí znakového jazyka.

Respondent č. 2 se shoduje s respondentem č. 1 a s partnerem se dorozumívají taktéž znakovým jazykem.

Respondent č. 3 komunikuje s partnerem také znakovým jazykem, pokud se však děti zeptají, o čem mluví, tak jim to respondent řekne prostřednictvím mluveného jazyka.

Respondent č. 4 sdělil, že komunikují také znakovým jazykem.

Respondent č. 5 komunikuje s partnerem pouze prostřednictvím znaků.

Respondent č. 6 se svým partnerem také pouze znakuje.

Respondent č. 7 s partnerem také především znakuje, protože partner respondenta umí říct jen několik slov, jako pojd' ven, pojd' jíst apod. Pro běžnou komunikaci však využívají právě znakový jazyk.

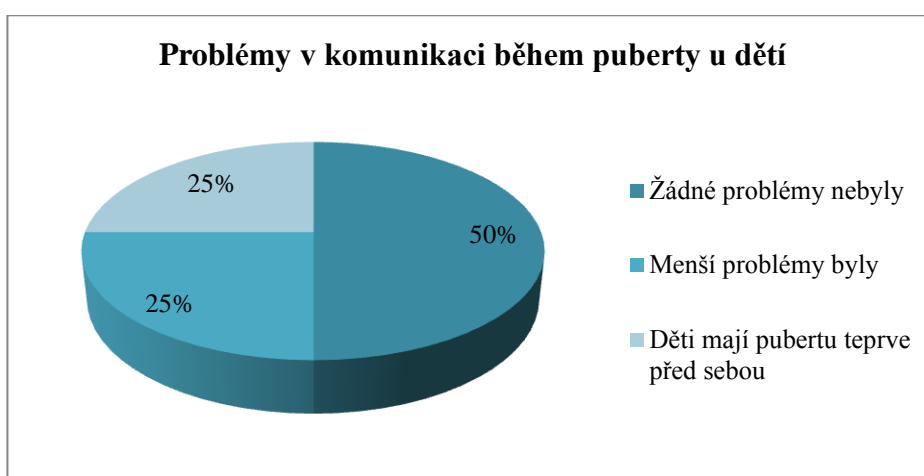
Respondent č. 8 komunikuje s partnerem prostřednictvím znakového jazyka. Domnívá se, že syn jejich konverzaci rozumí, pouze pokud současně otevírají ústa.

Očekáváním bylo, že hlavním prostředkem komunikace bude samozřejmě znakový jazyk.

Všech osm z osmi respondentů odpovědělo shodně. Komunikačním prostředkem mezi respondenty a jejich partnery je znakový jazyk.

Otázka č. 17 Byla komunikace s Vaším dítětem v době jeho puberty komplikovanější?

Položením této otázky byla možnost zjištění, zda v době puberty byl pro respondenty problém komunikovat se svým dítětem. Hlavně z důvodu zvýšeného studu na veřejnosti ze strany dětí v pubertálním období.

Graf č. 11 *Problémy v komunikaci během puberty u dětí*

Respondent č. 1 sdělil, že zatím nejsou jejich děti v pubertálním věku, proto nemůže odpovědět. Ale na druhou stranu přiznal, že když má s dcerou menší konflikt, tak se dcera otočí zády a raději odejde, aby se nemusela dívat, co na ni respondent znakuje.

Respondent č. 2 také nemohl odpovědět vzhledem k nízkému věku svých dětí.

Respondent č. 3 odpověděl, že syn je právě v pubertě, nejvíce času tráví s kamarády, se kterými se nejvíce baví. Když se ho respondent ptá na školu, tak jen mávne rukou a odbyde jej. Respondent synovi nabídl, aby si přivedl kamarády domů, ale on je domů vzít nechce.

Respondent č. 4 se domnívá, že puberta u jejich synů měla, až na klukoviny, normální průběh.

Respondent č. 5 uvedl, že syn má pubertu teprve před sebou a s dcerou byla komunikace vždycky dobrá, žádné problémy nebyly.

Respondent č. 6 sdělil, že syn jde právě do pubertálního období. Objevují se u něj běžné pubertální znaky, např. vybírá si hodinu, v jakém oblečení půjde do školy nebo co si na sebe koupí, ale jinak s ním problémy zatím nejsou.

Respondent č. 7 s dcerou neměl problémy žádné, dle jeho slov, bylo všechno v pořádku. Se synem to však bylo naopak. Často měl špatnou náladu a chtěl být sám v pokoji, když za ním respondent přišel a zeptala se co se děje, nechtěl s ním mluvit a poslal jej pryč. Dále respondent popsal situaci v obchodě, kde jemu syn řekl, ať na něj nemluví a raději dělal, že jej nezná, zřejmě aby ho náhodou někoho neviděl.

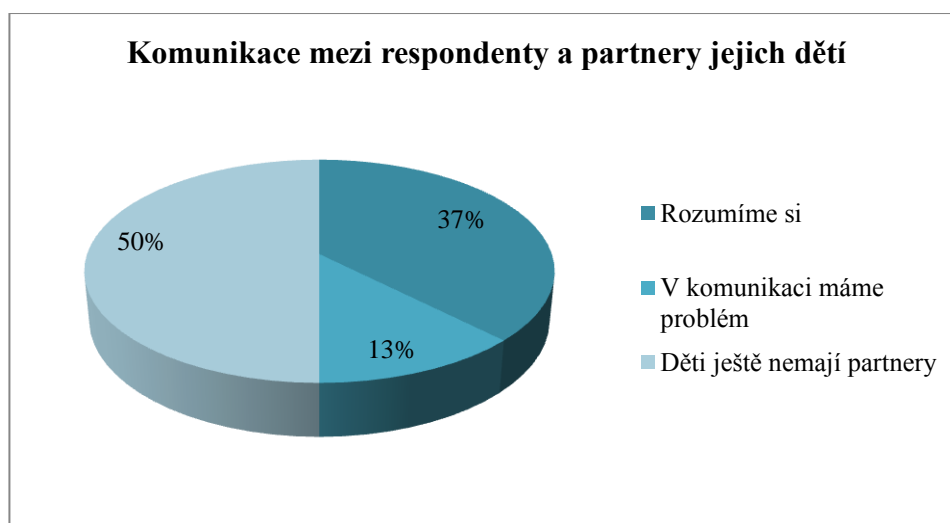
Respondent č. 8 uvedl, že se synem neměl žádné problémy, syn měl v té době mnoho zájmů, chodil do hudební nauky, lyžoval a dělal judo, tak na hlouposti neměl čas.

Očekávání autorky práce bylo, že větší problémy v komunikaci nebudou respondenti se svými dětmi v době puberty mít. S drobnými rozdíly v komunikaci v tomto období počítá asi každý rodič, děti se nechtějí svým rodičům příliš svěřovat, v tomto období jsou pro ně nejdůležitější vrstevníci.

Čtyři respondenti uvedli, že nezaznamenali větší rozdíly v komunikaci se svým dítětem v době puberty. Dva respondenti odpověděli, že u jednoho ze svých dvou dětí se objevovaly menší problémy v komunikaci. Další dva dotazovaní nemohli odpovědět, protože jejich děti ještě nedosáhly pubertálního věku.

Otázka č. 18 Jak probíhá komunikace s partnerem/ partnerkou Vašeho dítěte?

Tato otázka byla položena, protože by mohlo být přínosné zjištění, jestli si respondenti rozumí s partnery svých potomků, anebo zda jim v porozumění brání komunikační bariéry.

Graf č. 12 *Komunikace mezi respondenty a partnery jejich dětí*

Respondent č. 1 uvedl, že dcery zatím partnera nemají, do výběru partnera jim nebude mluvit. Prozradil, že by se jednou ráda stal prarodičem.

Respondent č. 2 si zatím nedokáže představit situaci, kdy pozná partnery svých dětí, protože jsou ještě malé. Je mu jedno, jestli si děti vyberou slyšící nebo neslyšící partnery, ale myslí si, že budou slyšící.

Respondent č. 3 na tuto otázku bohužel nemůže odpovědět, protože děti jsou ještě malé.

Respondent č. 4 uvedl, že jedna snacha je původem Švýcarka a se synem respondenta žije v Anglii. Syn většinou jejich konverzaci tlumočí, ale vzhledem k tomu, že bydlí, tak daleko, se příliš často nestýkají. Druhý syn má slyšící přítelkyni a s tou se respondent dle jeho slov, domluví bez větších problémů.

Respondent č. 5 uvedl, že momentálně je dcera nezadaná, ale přítele v minulosti měla. Byl to slyšící chlapec. Respondent s dceřiným chlapcem nepřicházel často do kontaktu, ale pokud ano, tak jejich komunikace probíhala bez problémů.

Respondent č. 6 nemůže na tuto otázku odpovědět, protože syn zatím žádné partnerky neměl, vzhledem k jeho věku.

Respondent č. 7 uvedl, že s manželem své dcery komunikuje s menšími obtížemi, protože je to cizinec a mluví špatně česky, neumí skloňovat, proto mu respondent špatně rozumí. Manžel dcery sice umí znakový jazyk, ale rakouský, ten se však od českého znakového jazyka liší. Proto konverzaci mezi respondentem a jeho zetěm tlumočí dcera.

Respondent č. 8 se s manželem báli, že partnerce jejich syna bude vadit, že jsou neslyšící. Při prvním setkání se jí zeptali, zda jim rozumí a ona odpověděla, že ano. Mluví spolu normálně a rozumí si dobře.

Očekáváním bylo, že se budou respondenti snažit si porozumět s partnery svých dětí ať už prostřednictvím tlumočení svých dětí anebo svépomocí.

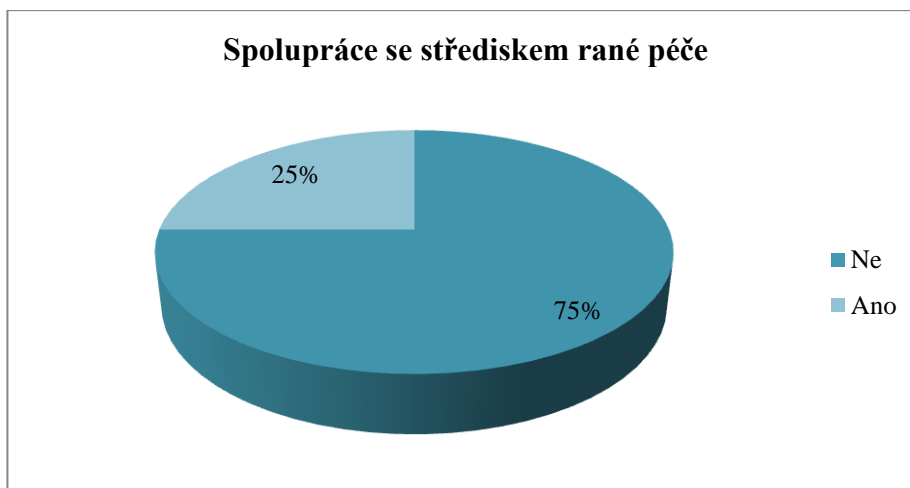
Čtyři z osmi respondentů uvedli, že jejich děti ještě nemají partnera či partnerku, protože jsou ještě malé. Tři uvedli, že si s partnery svých dětí rozumí dobře. Jeden z těchto tří má jednu snachu švýcarské národnosti, takže jejich konverzaci tlumočí syn respondenta. Jeden respondent sdělil, že s dceřiným manželem se bohužel nedomluví, protože jeho zeť je Rakušan, konverzaci mezi nimi tlumočí dcera.

Poslední soubor otázek rozšiřuje téma bakalářské práce o další zajímavé poznatky, které s jejím tématem úzce souvisí.

Otázka č. 5 Spolupracovali jste se střediskem rané péče?

Otázka byla zařazena, protože jednou ze služeb, které Centrum pro dětský sluch Tamtam o.p.s. nabízí, je pomoc neslyšícím rodičům s dítětem v raném věku. Tato služba podporuje rodinu, podporuje vývoj dítěte a hlavně klade důraz na rozvoj komunikačních schopností dětí rodičů se sluchovým postižením. Zajímavé by bylo zjištění, jestli některá z tázaných rodin využila právě této služby.

Graf č. 13 *Spolupráce se střediskem rané péče*

Respondent č. 1 vypověděl, že služeb střediska vůbec nevyužívali, pouze chodí občas s dětmi na některé společenské akce, které jsou střediskem rané péče pořádány.

Respondent č. 2 uvedl, že se v Tamtamu s rodinou účastnili některých akcí (semináře, workshopy apod.), ale odbornou péči nepotřebovali.

Respondent č. 3 popsal, že spolupracoval jak se střediskem rané péče Tamtam, tak i se společnostmi pro ranou péči, která se zaměřuje na rodiny s dětmi po dětské mozkové obrně. Dále uvedl, že je v současné době doma navštěvují i dobrovolnice ze sdružení Maltéžská pomoc, které se s dcerou učí, nebo ji berou ven na procházku.

Respondent č. 4 řekl, že se střediskem rané péče nespolupracoval a s komunikací dětem pomáhala jeho maminka, která na děti mluvila.

Respondent č. 5 uvedl, že v době, kdy se jim narodila dcera, nebylo možné využívat služeb, které středisko rané péče Tamtam nabízí, protože v té době neexistovalo. Po narození syna, též služeb Tamtamu nevyužili, ale syn měl nějaké logopedické obtíže, proto chodil na logopedii.

Respondent č. 6 se střediskem rané péče také nespolupracoval a žádné služby nevyužíval.

Respondent č. 7 si není jistý, zda žena, která respondentovi předávala informace týkající se péče o miminko, byla ze střediska rané péče, ale domnívá se, že ano. Dále uvedl, že některým podaným informacím nerozuměl, proto musela maminka respondenta některá sdělení přetlumočit.

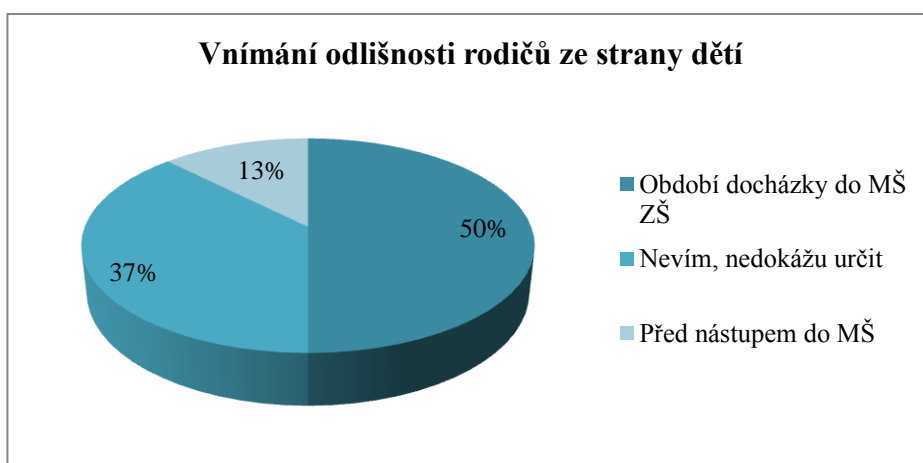
Respondent č. 8, reagoval na mou otázku, zda spolupracovali se střediskem rané péče, slovy: „Ne”.

Autorkou práce bylo předpokládáno, že respondenti odpovědí kladně na tuto otázku, jelikož jsou všichni z Olomouce a blízkého okolí, tak mají možnost služeb Centra pro dětský sluch Tamtam o.p.s. využít.

Šest respondentů uvedlo, že nespolečovali se střediskem rané péče. Dva z těchto šesti chodí do Centra pro dětský sluch Tamtam o.p.s., ale pouze na společenské akce, které středisko pořádá, nikoliv z důvodu využití služby na podporu rozvoje komunikačních schopností u dětí. Jeden respondent řekl, že využíval služeb střediska rané péče a další jeden respondent uvedl, že si není jistý, zda žena, která respondentka navštěvovala po porodu doma a radila jak pečovat o dítě, byla pracovník střediska rané péče, ale domnívá se, že ano.

Otázka č. 9 Kdy Vaše dítě zjistilo, že má jiné rodiče (neslyšící), než ostatní děti?

Otázka byla položena, aby bylo zjištěno, kdy, respektive v kolika letech začaly děti respondentů vnímat jinakost svých rodičů. Děti, jež vyrůstají v rodině s oběma neslyšícími rodiči, si nemusí uvědomovat to, že jejich rodiče neslyší je abnormální.

Graf č. 14 *Vnímání odlišnosti rodičů ze strany dětí*

Respondent č. 1 uvedl, že starší dcera vnímala rozdílnost a poznala, že rodiče neslyší, díky tomu, že poznala rozdíl v hlase prarodičů a rodičů. Mladší dcera to vnímala nějak automaticky, možná taky proto, že má starší sestru slyšící.

Respondent č. 2 sdělil, že děti začaly poznávat rozdíl zhruba mezi třetím a čtvrtým rokem života. Dále jistě vnímaly rozdíly v komunikaci, s rodiči mluvily potichu, ale s prarodiči normálně nahlas.

Respondent č. 3 řekl, že neví, ale domnívá se, že to bylo v době, kdy byl syn ještě malý. Dcera to neřeší, ale ví, že její rodiče mají sluchové postižení.

Respondent č. 4 uvedl, že rozdílnost začali jejich synové vnímat v době, kdy ostatní děti pomlouvaly, že mají divné rodiče. Z toho se usuzuje, že se jednalo o období docházky do mateřské či základní školy.

Respondent č. 5 řekl, že jeho dcera začala vnímat rozdíly asi na základní škole, kde se jí jeden chlapec neustále posmíval.

Respondent č. 6 sdělil, že syn vnímal rozdílnost už v mateřské škole, kde viděl rodiče ostatních dětí, jak se svými dětmi normálně mluví.

Respondent č. 7 nevěděl, kdy začaly jeho děti vnímat, že mají jiné (neslyšící) rodiče, než ostatní děti.

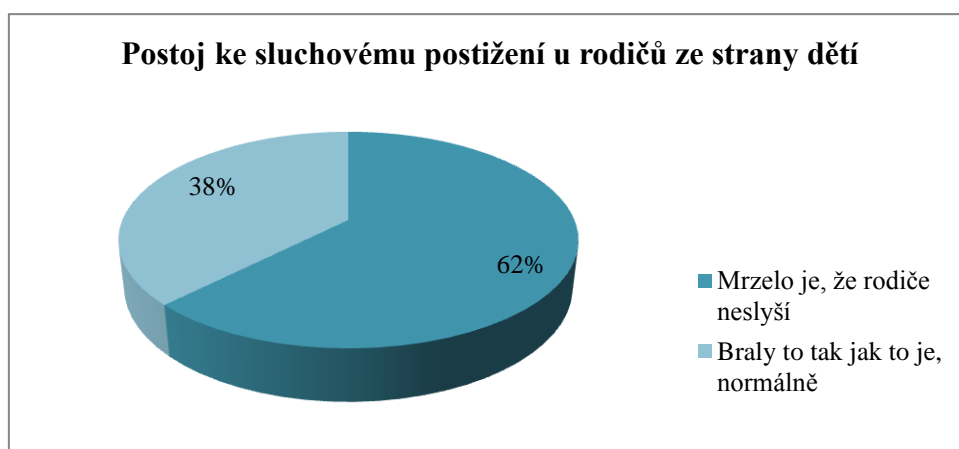
Respondent č. 8 odpověděl, tak jako předchozí dotazovaný, také neví.

Autorka práce předpokládala, že odpovědi budou směřovat do období docházky do mateřské školy, kdy si děti začnou uvědomovat, že ostatní děti mají jinou (slyšící) maminku, než je ta jeho. A také proto, že v této době by mohly ostatní děti ze školky upozorňovat a vysmívat se dětem respondentů, kvůli sluchovému postižení jejich rodičů.

Čtyři z dotazovaných se shodli, že odlišnost svých rodičů začaly jejich děti vnímat zhruba okolo tří až šesti let, kdy se právě vlivem docházky do mateřské a základní školy, začaly setkávat s dalšími dětmi, které jsou z výhradně slyšících rodin. Dalším důvodem zvýšené vnímavosti sluchového postižení rodičů mohly být, jak někteří uvádí různé posměšky ze strany spolužáků ve vzdělávacím zařízení. Tři respondenti uvedli, že neví a nedokáží časově odpovědět na tuto otázku. Jeden respondent uvedl, že starší dcera vnímala rozdíl jejich rodičů už v raném dětství, díky prarodičům. Poznala, že rodiče oproti prarodičům neslyší.

Otázka č. 10 Jak Vaše dítě neslo, že má mámu a tátu se sluchovým postižením?

Otázka byla zařazena, protože mělo být zjištěno, jak děti respondentů snášejí skutečnost, že mají rodiče se sluchovým postižením a zda se za rodiče někdy stydí, nebo naopak jsou hrdí na to, že mají svým způsobem výjimečného tátu s mámou.

Graf č. 15 *Postoj ke sluchovému postižení u rodičů ze strany dětí*

Respondent č. 1 uvedl, že dcery velmi mrzelo, že jejich rodiče neslyší, ale přesto je mají velmi rády.

Respondent č. 2 sdělil, že jeho děti berou postižení svých rodičů normálně. Na mou doplňující otázku, zda se jim někdy posmívaly jiné děti, odpověděl, že spolužáci jeho dětí vědí o tom, že jsou neslyšící, takže v tomto směru neměly jeho děti problém.

Respondent č. 3 řekl, že se jeho syn na veřejnosti někdy stydí a nechce s ním komunikovat před ostatními lidmi.

Respondent č. 4 odpověděl, že se jeho synům některé děti posmívaly, za to že mají rodiče se sluchovým postižením. Kluci z toho byli zpočátku smutní, ale později všechno pochopili a už se postižením svých rodičů netrápili.

Respondent č. 5 řekl, že dceru mrzelo, když se jí některé děti posmívaly. Později však začala dcera vnímat handicap rodičů jako výhodu v tom, že má oproti většině originální rodiče. Dále respondent sdělil, že synovi to vadí pořád a nechce s ním na veřejnosti komunikovat, protože synovi to připadá trapné. Respondent si však myslí, že je to tím, že je syn ještě malý.

Respondent č. 6 si myslí, že jeho syn bere postižení svých rodičů celkem dobře. Položila jsem respondentovi doplňující otázku, zda měl někdy pocit, že by se jeho syn za své rodiče styděl? Odpověď zněla: „Myslím si, že ne, ale jistě to není.“

Respondent č. 7 uvedl, že jejich dceru sluchové postižení rodičů v dětství hodně trápilo. Respondenta napadlo pozvat své neslyšící kamarádky, které mají slyšící děti k sobě na návštěvu. Děti se spolu bavily a maminky mezi sebou znakovaly. Díky této návštěvě si dcera mohla uvědomit, že není jediná, kdo má rodiče se sluchovým postižením. Respondent se domnívá, že to byl dobrý nápad. Dále uvedl, že jejich dětem se nikdy spolužáci neposmívali kvůli sluchovému postižení rodičů a dokonce syn má spolužáka, který má také neslyšící rodiče.

Respondent č. 8 řekl, že si myslí, že sluchové postižení rodičů synovi nevadilo, protože je má rád a bere to tak, jak to je. Uvedl však i to, že když šel pro syna do školy, všiml si, že se nějaké spolužačky posmívají.

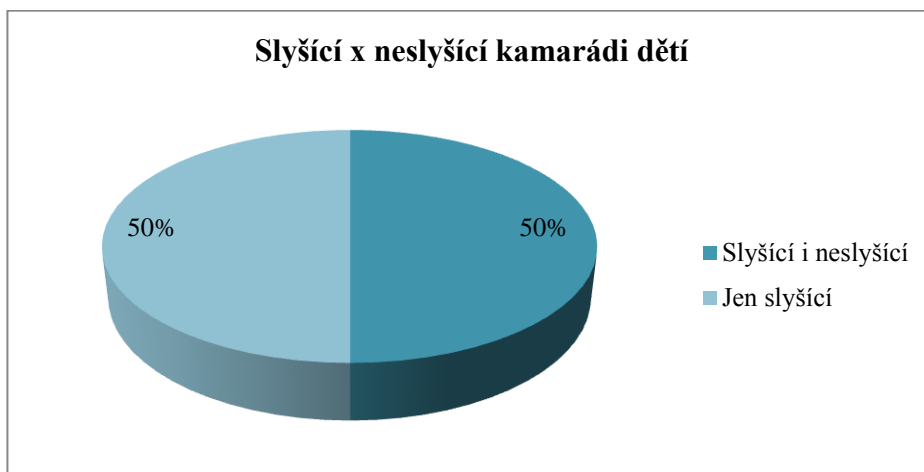
Očekáváním bylo, že u některých dětí respondentů se bude projevovat stud za své rodiče. Zejména v některých situacích, které se odehrávají na veřejnosti, jako například komunikace dětí se svými sluchově postiženými rodiči v budově školy před spolužáky apod.

Pěti dětem respondentů bylo líto, že jejich rodiče neslyší. Nejčastěji ze dvou důvodů. Prvním bylo, že je mrzelo, že rodiče mají sluchové postižení, které je v běžném životě omezuje. Druhým potom, to, že se jim jejich spolužáci posmívali a děti respondentů byly

smutné, že právě ony mají rodiče s postižením. Tři respondenti uvedli, že jejich potomci vnímali handicap svých rodičů normálně a nijak to neřešili.

Otázka č. 11 Mají Vaše děti slyšící nebo neslyšící kamarády?

Důvodem proč byla zařazena tato otázka do rozhovoru, bylo zjištění, zda se potomci respondentů kamarádí a schází také s neslyšícími vrstevníky, či preferují pouze slyšící kamarády. A zda preferenci případně ovlivňuje komunikační bariéra, která by mohla vzniknout mezi slyšícími dětmi respondentů a jejich neslyšícími kamarády.

Graf č. 16 *Slyšící x neslyšící kamarádi dětí*

Respondent č. 1 uvedl, že jejich děti mají slyšící i neslyšící kamarády. Umí znakovat, takže se dorozumí.

Respondent č. 2 sdělil, že jeho děti mají také obojí kamarády. Více slyšících, protože s nimi chodí do školy. S neslyšícími dětmi se respondentovi děti setkávají na akcích, které pořádá Oblastní unie neslyšících anebo na dovolené, kam jezdí společně s neslyšícími rodinami. Respondentovi jsem položila doplňující otázku, zeptala jsem se, jak jeho děti komunikují s neslyšícími dětmi. Odpověděl, že neví, protože to nesleduje, ale dodal, že jeho děti znají některé znaky a také ví, jak komunikovat s neslyšícími, takže se vždycky nějak domluví.

Respondent č. 3 řekl, že jeho děti mají především slyšící kamarády, protože se jedná o jejich spolužáky a kamarády z různých kroužků.

Respondent č. 4 uvedl, že jejich synové mají kamarády mezi slyšícími i neslyšícími. Dle jeho slov si rozumí dobře.

Respondent č. 5 odpověděl, že jejich děti mají sice více slyšících kamarádů, ale i některé neslyšící. Jak sám uvádí, rozumí si dobře.

Respondent č. 6 sdělil, že jeho syn má především slyšící kamarády, protože s neslyšícími dětmi nepřichází do styku.

Respondent č. 7 uvedl, že jejich děti mají také hlavně slyšící kamarády, protože s neslyšícími se nestýkají. Do styku přijdou pouze s neslyšící sestřenicí, ale je mezi nimi velký věkový rozdíl, takže si příliš nemají co říct.

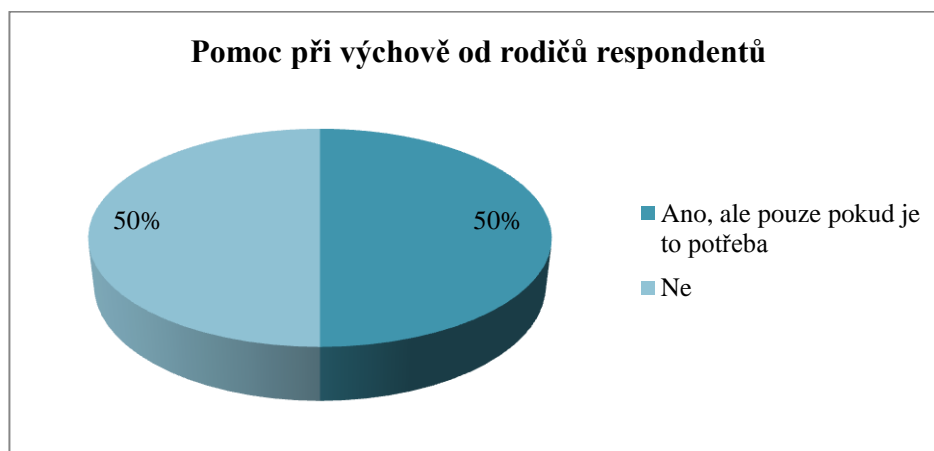
Respondent č. 8 řekl, že jeho syn má pouze slyšící přátele.

Autorka bakalářské práce předpokládala, že děti respondentů budou mít hlavně slyšící kamarády. Tato odpověď byla předpokládána hlavně z důvodu, že děti dotazovaných dochází do běžné základní školy, kde mají kamarády především z řad svých spolužáků.

Čtyři respondenti uvedli, že jejich děti mají pouze slyšící kamarády. Jeden z nich dodal, že se jeho děti stýkají také se svou neslyšící sestřenicí (neteř respondentky). Další čtyři respondenti řekli, že jejich potomci mají jak slyšící, tak neslyšící kamarády, přičemž dva dodali, že děti mají více přátel slyšících. Komunikační bariéra mezi dětmi a jejich neslyšícími kamarády, dle výpovědí respondentů není žádná a děti si vzájemně rozumí.

Otázka č. 14 Pomáhají Vám s výchovou dětí Vaši rodiče (prarodiče dětí)?

Otázku autorka práce položila, protože chtěla zjistit, zda výchovu a komunikaci se svým dítětem zvládají respondenti výhradně sami, anebo jestli rádi přijmou či požádají o pomoc své rodiče.

Graf č. 17 *Pomoc při výchově od rodičů respondentů*

Respondent č. 1 sdělil, že s výchovou prarodiče dětí nepomáhají vůbec, protože spolu nemají zrovna ideální vztahy. Někdy jdou děti respondentky s prarodiči na vycházku, ale jinak se spolu příliš nestýkají.

Respondent č. 2 uvedl, že s výchovou jako takovou jim prarodiče dětí nepomáhají, ale jinak jsou s dětmi běžně v kontaktu, děti jezdí k prarodičům na víkendy apod.

Respondent č. 3 sdělil, že pomáhají respondentovi rodiče s dětmi, hlavně když jede někam pryč, tak prarodiče děti hlídají.

Respondent č. 4 sdělil, že babička dětí pomáhala hodně s výchovou dětí, mluvila na ně. Bylo to jistě také dané tím, že všichni bydleli v jednom domě.

Respondent č. 5 uvedl, že se jim rodiče do výchovy nepletou, ale pokud potřebují pomoc nebo poradit, tak jim rodiče samozřejmě vyhoví.

Respondent č. 6 nepomáhají rodiče ani jednoho, protože nejsou z blízkého okolí a tak s partnerem vychovávají syna sami. Avšak syn jezdí navštěvovat své prarodiče.

Respondent č. 7 uvedl, že jeho rodiče pomáhali s výchovou, protože když měli dceru ještě malou, tak všichni bydleli v jednom bytě.

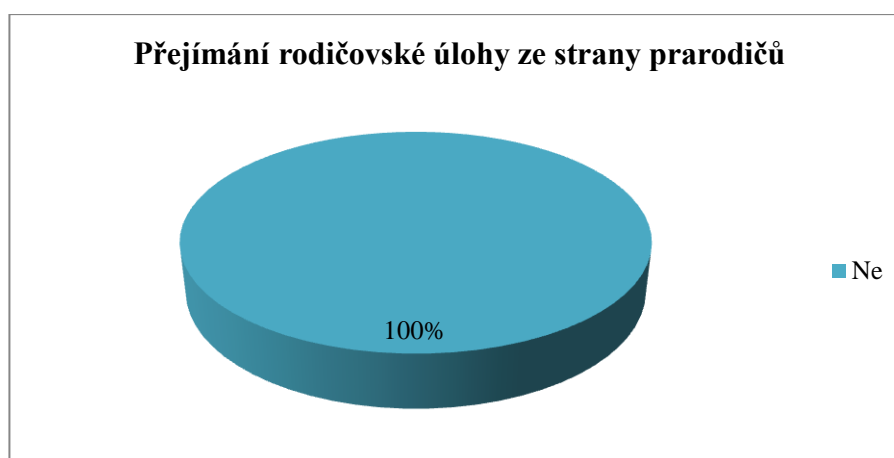
Respondent č. 8 uvedl, že syna vychovávali s partnerem sami, ale rodiče jim často pomáhali. Syn jezdil k prarodičům na víkendy a prázdniny, kde si hrál se svými sestřenicemi. Prarodiče hodně na svého vnuka mluvili, když byl malý a možná právě proto nemá žádné řečové problémy, myslí si respondent.

Očekáváním bylo, že většina respondentů vychovává děti sama s manželem či manželkou, ale pokud je to potřeba, tak se obrátí na své rodiče, kteří jim s výchovou pomohou.

Polovina, tedy čtyři z osmi dotazovaných uvedli, že jim jejich rodiče s výchovou a komunikací nepomáhají vůbec. Druhá polovina se shodla na tom, že pokud potřebují, tak jim s výchovou a komunikací jejich rodiče rádi pomohou.

Otázka č. 15 Nahrazovali někdy prarodiče dětí Vaši rodičovskou úlohu?

Tato otázka byla zvolena, protože úzce souvisí s otázkou předchozí. Zajímavým by mohlo být zjištění, zda nepřerostla pomoc prarodičů dětí v přímou péči o děti. Z literatury je obecně známo, že případy, kdy o slyšící děti neslyšících rodičů výhradně pečovali slyšící prarodiče dětí, nebyly před čtyřiceti lety výjimkou.

Graf č. 18 *Přejímání rodičovské úlohy ze strany prarodičů*

Respondent č. 1 na mou otázku odpověděla slovy: „Ne, vůbec ne.”

Respondent č. 2 uvedl, že rodičovskou úlohu jeho ani partnerovi rodiče nepřebírají.

Respondent č. 3 uvedl, že rodičovskou úlohu jeho rodiče nepřebírají, ale děti moc rádi hlídají.

Respondent si myslí, že je to dáno i tím, že on se svým sourozencem byli v dětství přes týden na internátě a jezdily domů jen na víkendy a rodiče si je málo užili, a to si teď vynahrazují na vnučatech.

Respondent č. 4 sdělil, že prarodiče nepřebírali úlohu rodičů, ale pomáhali.

Respondent č. 5 uvedl, že prarodiče nikdy nepřebírali rodičovskou úlohu.

Respondent č. 6 řekl, že v prarodiče v žádném případě nepřejímali rodičovskou úlohu.

Respondent č. 7 uvedl, že je jejich rodiče nenahrazovali v rodičovské úloze. Ale dodal, že jim jeho rodiče pomáhají.

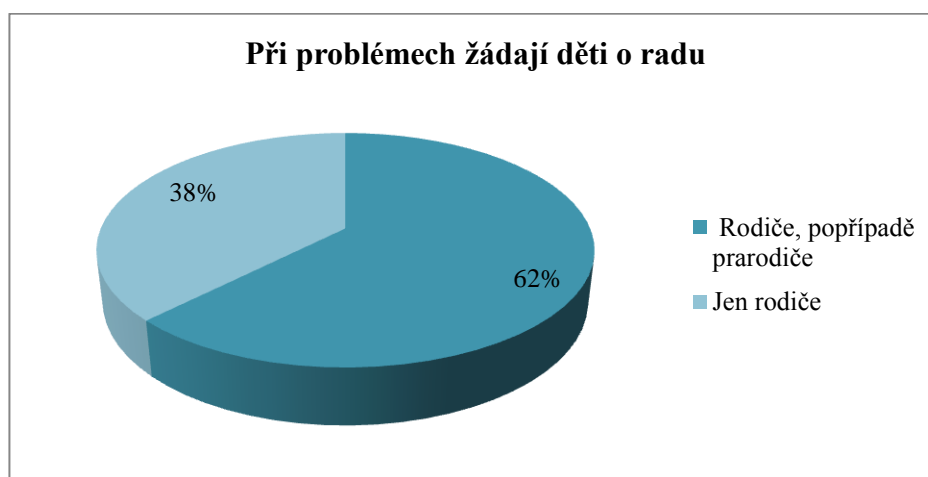
Respondent č. 8 odpověděl na otázku záporně, tedy slovy „ne“.

Předpokladem bylo, že respondenti budou odpovídat záporně, tedy, že prarodiče nepřebírají jejich rodičovskou úlohu.

U všech osmi dotazovaných zněla odpověď: „Ne“. V žádné rodině mých respondentů nepřebírali prarodiče za respondenty rodičovskou úlohu.

Otázka č. 16 Rozumíte si se svými dětmi? Když mají Vaše děti problém, jdou pro radu za Vámi nebo raději za babičkou nebo dědečkem?

Otázka byla zařazena, protože autorka práce chtěla zmapovat to, jestli se děti respondentů mohou se svými problémy obrátit na své neslyšící rodiče anebo je pro ně snazší, z důvodu používání stejné komunikační formy, řešit problém se slyšícím členem rodiny (konkrétně- babička, dědeček).

Graf č. 19 Při problémech žádají děti o radu

Respondent č. 1 řekl, že si s dcerami dobře rozumí a dcery chodí pro radu pouze za svou mámou. Děti své prarodiče o radu vůbec nežádají.

Respondent č. 2 uvedl, že děti chodí nejčastěji pro radu za svou mámou. Pokud však respondent s partnerem nemohou dětem poradit, tak pošlou děti za babičkou a dědečkem.

Respondent č. 3 odpověděl, že se jim syn nechce s problémy moc svěřovat, nejvíce se svěřuje svým kamarádům. Pokud někdy potřebuje něco vysvětlit, a respondent mu nemůže poradit, tak jde o pomoc požádat babičku.

Respondent č. 4 se svěřil, že si se syny dobře rozumí a pokud potřebovali synové poradit nebo pomoci s nějakým problémem, chodili za svými rodiči i prarodiči.

Respondent č. 5 svým dětem rád poradí a pomůže, avšak někdy si neví rady, tak požádá o radu své rodiče (prarodiče dětí).

Respondent č. 6 sdělil, že syn si chodí pro radu hlavně za svojí matkou. Na svého tátu se syn neobrací skoro vůbec, takže všechny problémy řeší syn převážně se svou mámou.

Respondent č. 7 uvedl, že děti chodí se svými problémy nejčastěji za mámou, protože s tátou by se špatně dorozuměli. Žena se poradí se svým manželem a dětem potom řekne, na čem se s manželem domluvili. Dále respondent uvedl, že někdy chodí děti i za babičkou a dědečkem, když jim máma s tátou nemůžou poradit. Dle respondentových slov syn někdy poprosí o radu svou starší sestru.

Respondent č. 8 uvedl, že mají se synem hezký vztah, vzájemně si pomáhají. Respondentův syn je už dospělý a tak si své problémy řeší spíš sám.

Autorka předpokládala, že prvním na koho se budou děti obracet, budou jejich rodiče. Pokud však rodiče nebudou schopni svým dětem poradit nebo problému porozumět, požádají o radu prarodiče.

Pět respondentů uvedlo, že jejich děti si chodí pro radu nejprve za nimi, tedy svými rodiči a až pokud jim rodiče neumí nebo nemohou poradit, tak se děti respondentů obrací na své prarodiče. Tři dotazovaní sdělili, že se jejich děti s problémy obrací výhradně na ně a možná komunikační bariéra nehraje žádnou roli.

6 Diskuze k praktické části

Z celkového vyhodnocení prvního souboru „uvolňovacích“ otázek vyplynulo, že se respondenti na miminko těšili, předpoklad, že by neslyšící ženy mohly mít strach z těhotenství a porodu, z důvodu nedostatečného množství informací a problematické komunikace byl vyvrácen. Respondenti zcela upřednostnili narození zdravého potomka, přičemž vadu sluchu nepovažovali za nemoc. Oproti očekávání autorky, skutečnost, zda bude dítě slyšící, či neslyšící z důvodu lepší vzájemné komunikace, pochopení se a sounáležitosti ke stejné kulturní menšině vůbec neřešili. Naopak někteří respondenti upřednostňovali narození slyšícího dítěte s odůvodněním snadnějšího způsobu života bez vady sluchu a tedy bezbariérovou komunikaci se slyšící společností.

Druhý soubor otázek zjistil, že převažující část respondentů se dorozumívala s lékaři sama, protože v době, kdy většina z nich rodila první dítě, nebyly tlumočnické služby pro osoby se sluchovým postižením tak rozšířené. S uvedeným souvisel i další předpoklad, pokud zvládnou neslyšící náročnost komunikace v těhotenství a při porodu samy, tak by se následné komunikace s pediatrem již obávat nemusely, což z výzkumu vyplynulo. Z šetření také vyplynulo, že většina respondentů zvládala běžnou komunikaci s učiteli svých dětí převážně pomocí svých jazykových kompetencí, pouze v případech běžných třídních schůzek využívali spíše pomoci svých rodinných příslušníků. Oproti očekávání autorky práce, že děti by mohly mít problémy převážně v českém jazyce, průzkum ukázal, že děti respondentů neměly výrazné problémy se školním prospěchem, pouze v jednom případě respondent uvedl problémy potomka se zvládnutím českého jazyka po dobu celé povinné školní docházky. Očekávání, že se s dětmi učí spíše prarodiče, také nebylo naplněno, jelikož většina respondentů uváděla, že se snaží dětem s učivem pomáhat sama, avšak pokud jsou úkoly nad jejich síly, obracejí se nejčastěji na své rodiče. Ojediněle pak tuto situaci řeší s ostatními lidmi mimo rodinu. Předpoklad, že neslyšící respondenti budou využívat pro tlumočení výhradně své děti, byl vyvrácen, protože většina respondentů uvedla, že vůbec nevyužívá tlumočnických služeb svých dětí.

Vyhodnocením třetího souboru otázek bylo zjištěno, že většina dětí respondentů ovládá znakový jazyk. Předpokladem bylo, že rodiče znakový jazyk naučí své děti, hlavně z důvodu komfortnějšího způsobu vzájemné komunikace. Z odpovědí vyšlo najevo, že komunikace s dětmi u všech respondentů probíhá prostřednictvím mluveného jazyka, u poloviny respondentů je kombinována se znakovým jazykem a dva respondenti své děti znakový jazyk nenaučili. Je tedy patrné, že většina dětí respondentů znakový jazyk ovládá, ale

jako komunikační prostředek jej nepreferují. Z výzkumu dle očekávání autorky také vyplynulo, že neslyšící manželé spolu komunikují ve znakovém jazyce, když všichni shodně odpověděli, že ve vzájemné komunikaci využívají pouze znakový jazyk. Z rozhovorů s respondenty také vyšlo najevo, že větší problémy v komunikaci se svými dětmi v době adolescence neměli a menší problémy nastaly jen u dvou dětí dvou respondentů. Výzkum také ukázal, že respondenti, kteří mohli odpovědět, zda si rozumí s partnery svých potomků, případně zda jim v porozumění s nimi brání komunikační bariéry, naplnili očekávání autorky, když uvedli, že se snažili si porozumět s partnery svých dětí, ať už prostřednictvím tlumočení svých dětí, anebo pomocí svých jazykových kompetencí.

Vyhodnocením posledního souboru rozšiřujících otázek došla autorka práce mimo jiné k zajímavému zjištění, že pouze dva respondenti využili nabízených služeb střediska rané péče, kvůli odborné pomoci. Dotaz měl za úkol zmapovat, zda neslyšící rodiče mají zájem o využívání služeb podporujících rodinu a vývoj dítěte především s ohledem na rozvoj komunikačních schopností dětí rodičů se sluchovým postižením. Předpokladem bylo, že respondenti budou odpovídat převážně kladně, jelikož jsou všichni z Olomouce a blízkého okolí a mají tak možnost těchto služeb využít. Otázka kdy Vaše dítě zjistilo, že má jiné rodiče (neslyšící), než ostatní děti měla zmapovat, v jakém raném období si uvědomují děti jinakost svých rodičů. Autorka předpokládala, že věk dětí bude situován do období předškolního věku, kdy děti přicházejí do kolektivu v mateřské škole. Právě zde mohou začít pozorovat rozdíly. Polovina respondentů uvedla, že si jejich děti rozdílnost rodičů uvědomili právě v době docházky do předškolního zařízení. Druhá polovina respondentů nedokázala u dětí věkově vymezit uvědomění si rozdílnosti svých rodičů s jinými dětmi, ale poukazovali, že to bylo až počátkem vzájemné interakce se slyšícími. Ze zjištěných výsledků také vyplynulo, že většina dětí respondentů se vyrovnávala se sluchovým postižením svých rodičů tak, že prožívala, spíše než stud, lítost a smutek. Tyto plynuly buď z posměšného chování vrstevníků, kvůli odlišnému a nápadnému způsobu komunikace, anebo z uvědomění si, že handicap rodiče omezuje v běžném životě. Necelá třetina respondentů uvedla, že jejich děti abnormalitu nijak negativně nevnímaly. Děti respondentů se kamarádí převážně se slyšícími dětmi. Avšak děti poloviny respondentů mají i kamarády mezi neslyšícími vrstevníky. Výsledky průzkumu také ukázaly, že polovina respondentů vychovává děti výhradně sama a druhé polovině respondentů pomáhají jejich rodiče v případě, že je o pomoc požádají. Prarodiče dětí nenahrazovali rodičovskou úlohu respondentů a průzkum tak jednoznačně prokázal, že v dnešní době již nedochází k přejímání péče o děti neslyšících respondentů slyšícími prarodiči.

Děti respondentů se nejdříve obrazejí s problémy na své rodiče a pomoc u prarodičů vyhledávají, jak průzkum ukázal, pouze děti pěti respondentů a to až následně.

Dle mínění autorky bakalářské práce je většina respondentů schopna a také ochotna komunikovat formou mluveného jazyka, což vplynulo nejen z odpovědí na pokládané otázky, ale i z osobního setkání respondentů s autorkou práce, kdy většina respondentů upřednostnila komunikaci bez přítomnosti tlumočnicka, přestože jim byla tato možnost nabídnuta.

ZÁVĚR

Úkolem bakalářské práce bylo za prvé zjištění, jakým způsobem probíhá komunikace mezi neslyšícími respondenty a ostatními členy v jejich rodinách, jestli slyšící potomci respondentů disponují znalostmi znakového jazyka a jestli pomáhají svým neslyšícím rodičům při tlumočení. Za druhé bylo úkolem také zjistit, jakým způsobem komunikují neslyšící respondenti s ostatními slyšícími v otázkách týkajících se rodiny.

V teoretické části bakalářské práce byly objasněny pojmy rodina, bilingvismus, komunikace, CODA, KODA a Neslyšící. Dále v této části byly popsány specifika neslyšících rodin se slyšícím dítětem, taktéž byly podrobněji vymezeny základní komunikační techniky osob se sluchovým postižením, kterými jsou například znakový jazyk, znakový český jazyk, odezírání, prstová abeceda, mluvený jazyk. V teorii práce jsou taktéž popsány možnosti interkulturní rodiny při volbě komunikačních prostředků. V závěru teoretické části autorka práce podrobněji vysvětluje rozdíly mezi pojmy „Neslyšící“ vs. „neslyšící“ a „CODA“ vs. „KODA“.

Praktická část bakalářské práce byla tvořena čtyřmi soubory otázek, přičemž první soubor byl zaměřen na uvedení rozhovoru a seznámení respondentů s šetřenou problematikou. Druhý soubor otázek byl zaměřen na komunikaci neslyšících respondentů se slyšícími osobami, se kterými přicházejí do styku v oblastech, které souvisí s naplňováním jejich rodičovské úlohy, např. s lékaři, pedagogy apod. Třetí skupina otázek byla určena ke zjištění forem komunikace mezi neslyšícími respondenty a ostatními slyšícími rodinnými příslušníky. Poslední skupina zahrnovala otázky doplňující, s tématem práce úzce související, které mohly práci obohatit o zajímavé poznatky.

Z empirického šetření vyplynulo, že 50% slyšících dětí neslyšících respondentů se svými rodiči komunikuje pouze prostřednictvím mluveného jazyka a 50% využívá kombinaci mluveného jazyka s jazykem znakovým. Bylo zjištěno, že při vzájemné komunikaci respondenti se svými neslyšícími partnery, pokud hovoru není účasten nikdo slyšící, využívají ze 100% znakový jazyk. Dva respondenti uvedli, že jejich děti vůbec znakový jazyk neovládají, ostatní respondenti sdělili, že jejich děti se znakovým jazykem nemají problém. Šetřením taktéž vyšlo najevo, že 63% dětí svým neslyšícím rodičům vůbec netlumočí, 25% pouze někdy a 12% dětí je svým rodičům při tlumočení nápomocno. Výzkum také ukázal, že v komunikaci respondentů s partnery svých potomků nedošlo k zásadním problémům a při komunikaci využívali tlumočení prostřednictvím svých dětí, anebo pomocí svých jazykových kompetencí.

Z šetření, které bylo zaměřeno na druhý cíl práce, vyšlo najevo, že převážná část respondentů komunikovala se svým lékařem před a při porodu pouze pomocí svých jazykových kompetencí, neboť v době, kdy porody probíhaly, nebyly tlumočnické služby ženám se sluchovým postižením k dispozici. Postupem času, jak se tlumočnické služby pro osoby se sluchovým postižením rozvíjely, byly již při následných porodech tlumočnické služby neslyšícími ženami více využívány. Šetřením bylo také zjištěno, že při následné komunikaci neslyšících respondentů s pediatry svých dětí se již dorozumívali pouze pomocí svých jazykových kompetencí, přičemž využívali i písemného projevu. S pedagogy svých dětí respondenti komunikovali ve většině případů samostatně a v případě třídních schůzek jim byli nápomocni jejich slyšící rodinní příslušníci, buď rodiče, nebo děti.

Práce prostřednictvím empirického šetření také předkládá zajímavé poznatky, a to, že slyšící rodiče respondentů nepřebírali respondentům jejich rodičovskou úlohu, což v minulosti bývalo časté. S výchovou a při komunikaci s dětmi, prarodiče respondentům z 50% nepomáhají vůbec a z 50% pomáhají pouze v případě, jsou-li o to ze strany respondentů požádáni.

Zaměřením bakalářské práce na komunikaci u jedinců se sluchovým postižením, by mohlo být obecně zhodnoceno, že osoby se sluchovým postižením využívají při své komunikaci s většinovou slyšící společností převážně mluvený jazyk a spoléhají se na své jazykové kompetence. Přestože je nabídka tlumočnických služeb pro osoby se sluchovým postižením stále zdokonalována a rozšiřována, z empirického šetření se jeví, že se tyto osoby snaží nadále spíše využívat komunikačních prostředků většinové společnosti.

POUŽITÁ LITERATURA

- HRONOVÁ, A. Neslyšící rodina. In: HUDÁKOVÁ, A. *Ve světě sluchového postižení*. 1.vyd. Praha: Federace rodičů a přátel sluchově postižených- Středisko rané péče Tamtam pro rodiny dětí se sluchovým nebo kombinovaným postižením, 2005, ISBN 80-86792-27-7.
- JABŮREK, J. *Bilingvální vzdělávání neslyšících*. 1.vyd. Praha: Septima, 1998, ISBN 80-7216-052-4.
- JANOTOVÁ, N. *Odezírání u sluchově postižených*. 1.vyd. Praha: Septima, 1999, ISBN 80-7216-82-6.
- KOSINOVÁ, B. *Neslyšící jako jazyková a kulturní menšina- kultura neslyšících*. 2.vyd. Praha: Hwer, 2008, ISBN 978-80-87153-94-9.
- LANGER, J., SOURALOVÁ, E. *Surdopedie- Andragogika*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006, ISBN 80-244-1206-3.
- MATĚJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 6.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 2013, ISBN 978-80-262-0519-7.
- MATĚJČEK, Z. *Výbor z díla*. 1.vyd. Praha: Karolinum, 2005, ISBN 80-246-1056-6.
- OKROUHLÍKOVÁ, L., SLÁNSKÁ BÍMOVÁ, P. *Rysy přirozených jazyků- Český znakový jazyk jako přirozený jazyk Lexikografie- Slovníky českého znakového jazyka*. 1.vyd. Praha: Hwer, 2008, ISBN 978-80-87153-47-5.
- PELIKÁN, J. *Základy empirického výzkumu*. 2.vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
- PULDA, M. *Surdopedie*. 1.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1992, ISBN 80-7067-190-4.
- REDLICH, K. *CODA- slyšící děti neslyšících rodičů*. 1.vyd. Praha: Hwer, 2008, ISBN 978-80-87153-02-4.
- RENOTIÉROVÁ, M., LUDÍKOVÁ, L. *Speciální pedagogika*. 3.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, ISBN 80-244-1073-7.
- SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II*. 1.vyd. Praha: Scientia, 2000, ISBN 80-7183-226-X.
- STRNADOVÁ, V. *Komunikace neslyšících – Odezírání*. 1.vyd. Liberec: Ediční středisko Vysokoškolského podniku s.r.o. v Liberci, 1996, ISBN 80-7083-187-1.
- STRNADOVÁ, V. *Současné problémy české komunity neslyšících I. - Hluchota a jazyková komunikace*. 1.vyd. Praha: DeskTop Publishing FF UK, 1998, ISBN 80-85899-45-0.

STRNADOVÁ, V. *Specifické neverbální projevy neslyšících lidí*. 1.vyd. Praha: Hwer, 2008, ISBN 978-80-87153-52-9.

SVOBODA, M. *Psychologická diagnostika dospělých*. 2.vyd. Praha: Portál, s.r.o., 1999. ISBN 80-7178-327-7.

Zákony:

Zákon č.89/2012 Sb., Nový občanský zákoník, část druhá Rodinné právo, §858 Rodičovská odpovědnost.

Zákon č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, §4 Český znakový jazyk, odstavec (2).

Internetové zdroje:

GAVELČÍKOVÁ, S. *Organizace dětí neslyšících rodičů* [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupný z:

<<http://www.ticho.cz/clanky.php?key=738&kkk=8c422f8514baf188e9b40792f2a5cbfc&limn=1554&limc=0&sclkat=novinky&cclaut=&cclkat=&cclser=&ccltem=>>.

HORÁKOVÁ, R. *Slyšící děti neslyšících rodičů- CODA organizace* [online]. [cit. 15.3.2015]. Dostupný z: <<http://ruce.cz/clanky/579-slysici-deti-neslysicich-rodicu-coda-organizace>>.

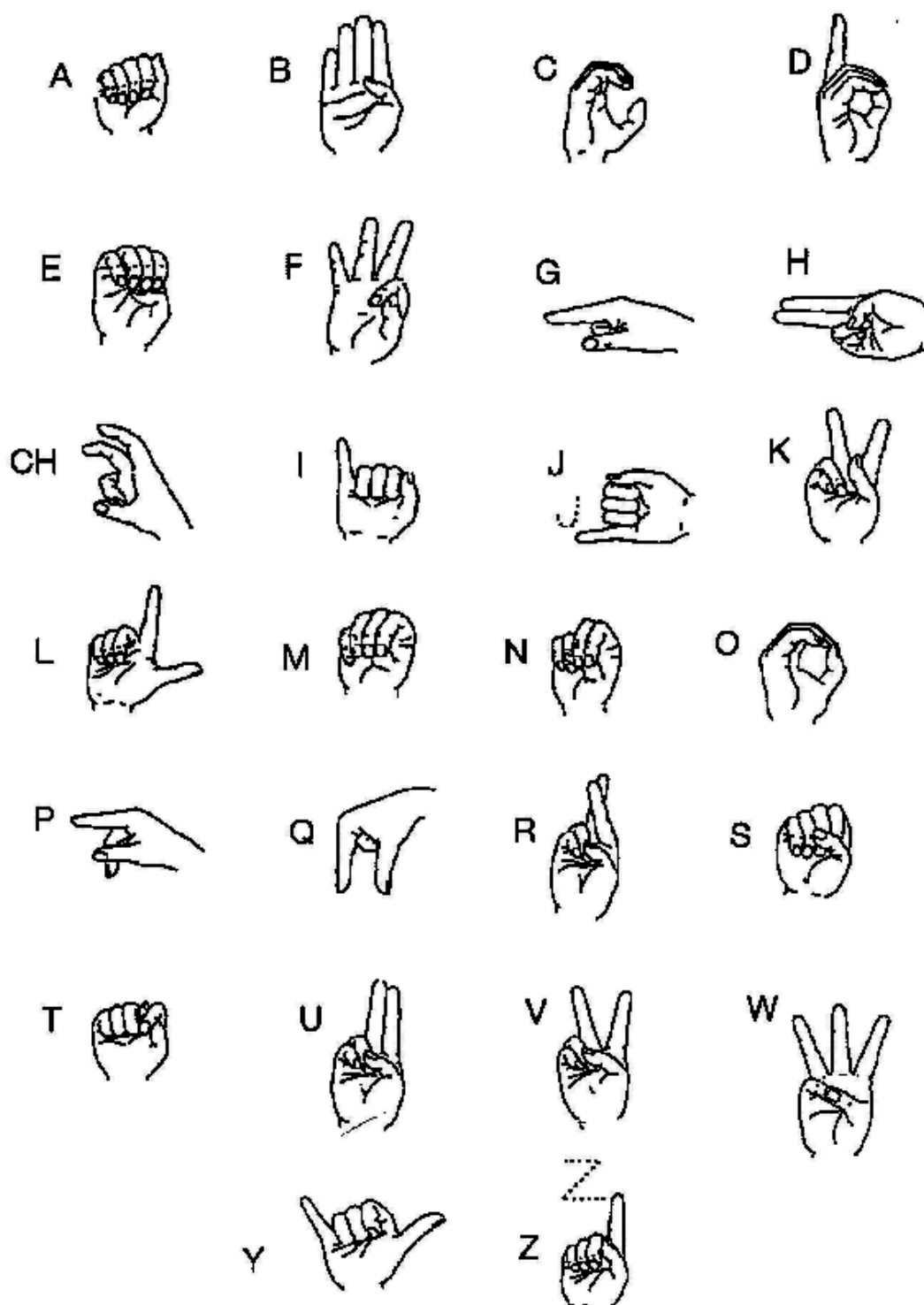
PŘÍLOHY

Příloha č. 1 Prstová abeceda jednoruční

Příloha č. 2 Prstová abeceda dvouruční

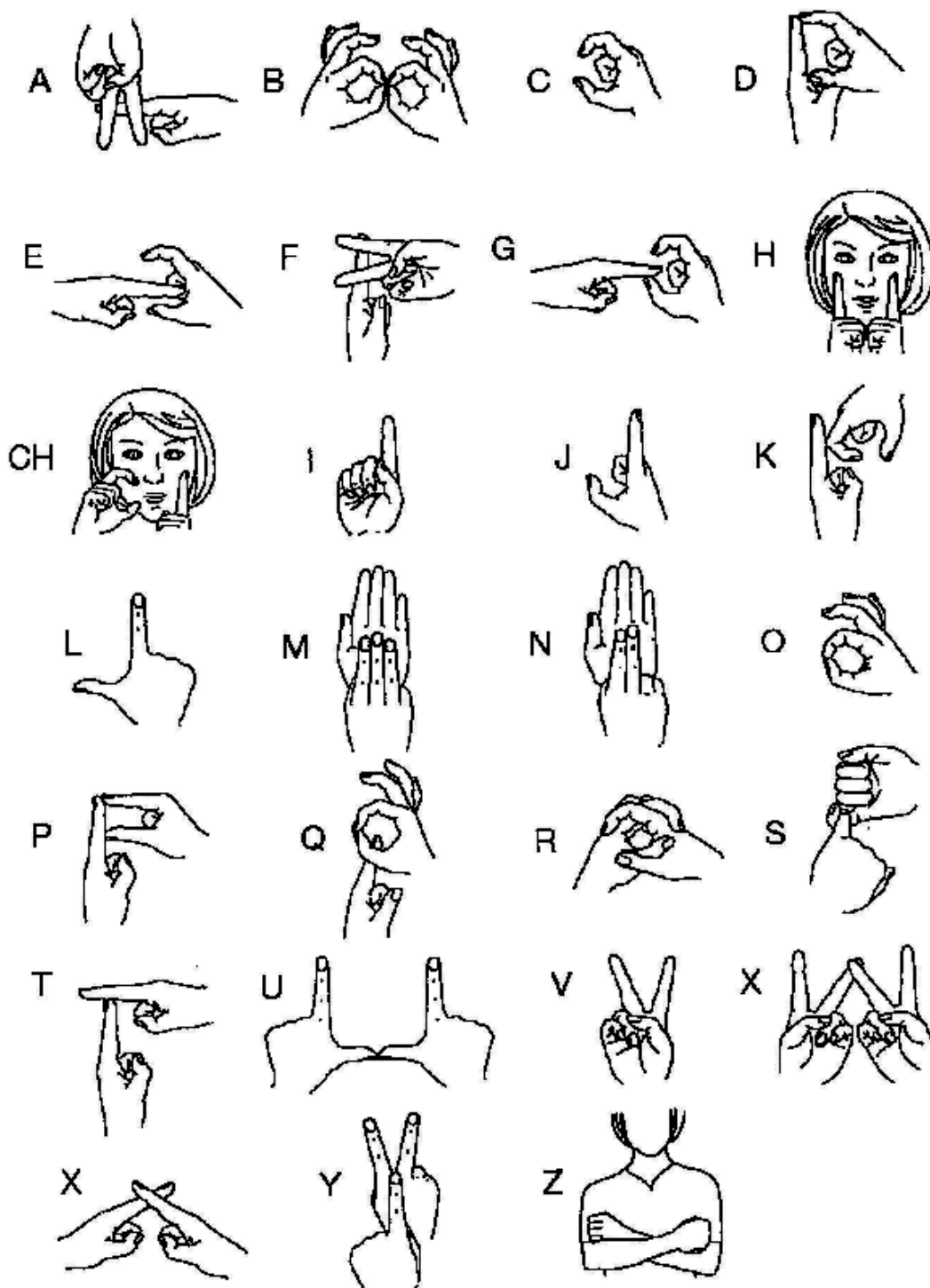
Příloha č. 3 Otázky kladené při rozhovoru

Prstová abeceda pro jednu ruku

⁵³SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II*. 1. vyd. Praha: Scientia, 2000.

Prstová abeceda pro dvě ruce

⁵⁴ SOURALOVÁ, E. *Vzdělávání hluchoslepých II.* 1.vyd. Praha: Scientia, 2000.

Příloha č. 3 Otázky kladené při rozhovoru

1. Jak jste se cítil/a, když jste se dozvěděl/a, že čekáte dítě? (radost x strach x obavy?)
2. Přál/a jste si, aby bylo Vaše dítě slyšící nebo spíše neslyšící?
3. Jak probíhala Vaše komunikace (popř. Vaší ženy) s lékaři v těhotenství a při porodu?
4. Jak probíhala komunikace s pediatrem po narození dítěte?
5. Spolupracovali jste se střediskem rané péče?
6. Jaká byla komunikace s učitelkami v mateřské škole/ základní škole?
7. Jak Vaše dítě prospívalo ve škole? Mělo problémy se zvládnutím učiva?
8. Kdo pomáhal s úkoly? Kdo se s dítětem učil?
9. Kdy Vaše dítě zjistilo, že má jiné rodiče (neslyšící), než ostatní děti?
10. Jak Vaše dítě neslo, že má mámu a tátu se sluchovým postižením?
11. Mají Vaše děti slyšící nebo neslyšící kamarády?
12. Jak se svým dítětem doma komunikujete? (znakový jazyk x mluvení, odezírání)
13. Jak komunikujete s manželem/manželkou?
14. Pomáhají Vám s výchovou dětí Vaši rodiče (prarodiče dětí)?
15. Nahrazovali někdy prarodiče dětí Vaši rodičovskou úlohu?
16. Rozumíte si se svými dětmi? Když mají Vaše děti problém, jdou pro radu za Vámi nebo raději za babičkou nebo dědečkem?
17. Byla komunikace s Vaším dítětem v době jeho puberty komplikovanější?
18. Jak probíhá komunikace s partnerem/ partnerkou Vašeho dítěte?
19. Tlumočí Vám někdy Vaše dítě? (např. u lékaře, na úřadech apod.)